

SLOVENSKO BERILO

za
tretji razred
ljudskih šol

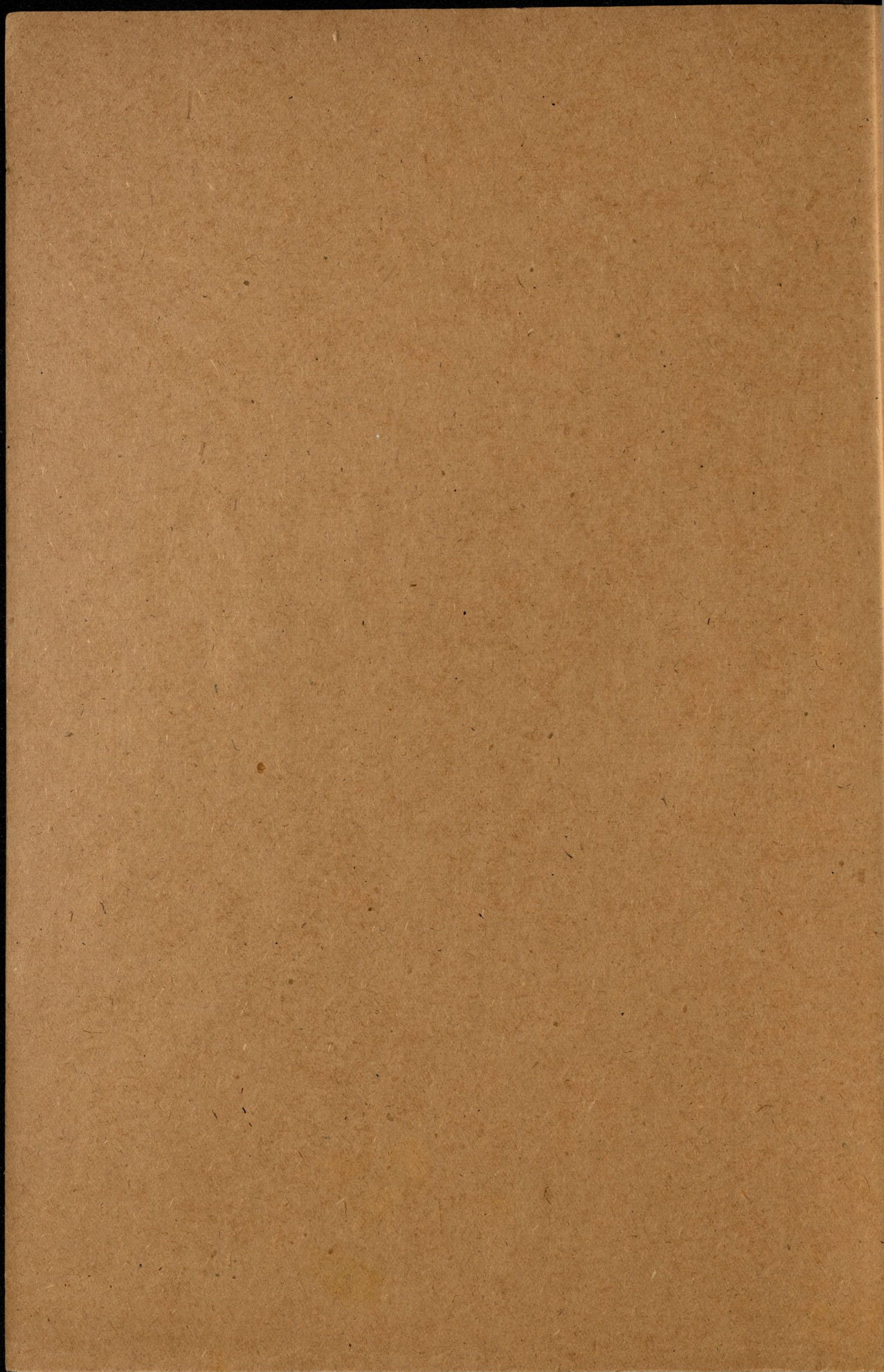
Špital na Dravi

1

9

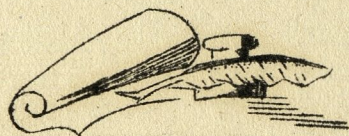
4

6

SLOVENSKO BERILO

ZA
tretji razred
ljudskih šol

Špital na Dravi

1

9

4

6

STANLEY ENGLAND

1870

London, England
1870

Printed and Published by

DOM

MATI

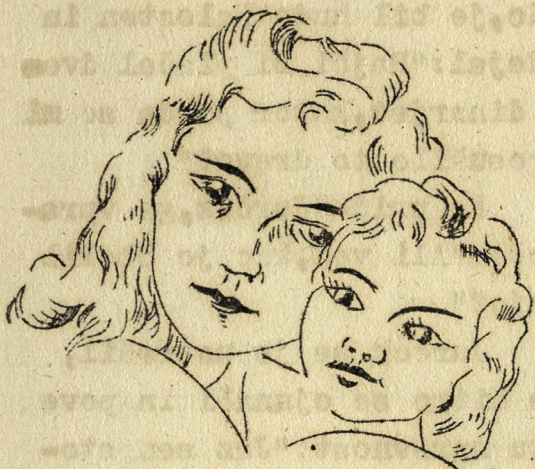
Dete revno, dete malo,
kda j mi bo deš poplačalo
vse, kar zate skrbna mati
mogla sem in čem prestat i?

Na rokah sem te nosila,
v bolečinah te zdravila,
zate noč in dan skrbela,
zate sem in bom živela.

Postelj kolikrat postlala,
zibel tvojo sem zibala,
pesem ti zapela sladko,
da zaspalo si čez kratko.

Čez te se potem nagnila,
srčno sem Boga prosila:
Oče, hudega ga brani,
meni, sebi ga ohrani!

Dete malo in ubožno,
bodi pridno in pobožno!
S tem skrbi mi boš plačalo,
dete revno, dete malo!

MAMICA

Simon Jenko

Če bi bil jaz ptička, najlepše pozdrave bi ti
prinašal iz daljnih dalj, najsladkejš e pesmi bi pel tebi,
draga mamica moja!

Če bi bil jaz veter, božal bi ti čelo, hladil
ti vročo glavo, ko moraš ob pekočem soncu težko delati, da mi
pripraviš kruha, mamica moja!

Če bi bil jaz sončni žarek, grel bi ti roke,
kadar pereš moje srajčice ob hudem mrazu, v ledeni vodi, ma-
mica moja!

Če bi bil jaz kruh, bel bi hotel biti kakor
sneg na gorah, in hleb, velik kakor vsa zemlja, da ne bi niko-
li lakote trpela ti, ljuba mamica moja!

In če bi bil jaz kralj, rekel bi ti: "Vzemi zla-
to krono ti, mamica moja! In vse kraljestvo vzemi: zakaj najbo-
lje bo meni in drugim, če vladaš vsem ti, mamica moja premi-
la!"

Ksaver Meško

OČETOVA ČEŠNJA

Stric je dal Jurčku nožek v dar. In Jurček? Na vrt je šel in - kakor je bil neveden - je z njim obelil

prelepo očetovo češnjo. Oče, ki ni vedel, kdo je napravil to škodo, je bil hudo žalosten in je dejal: "Rajši bi plačal dvesto dinarjev, kakor pa da se mi bo posušilo to drevo!"

Ko pride Jurček, ga vpraša oče: "Ali veš, kdo je obelil češnjo?"

Jurček se je ustrašil, toda hitro se ojunači in pove očetu naravnost: "Jaz sem storil to!"

Očeta je močno razveselila Jurčkova resnicoljubnost. Ves vesel je objel Jurčka in mu dejal: "Tvoja odkritosrčnost je več vredna kakor poškodovano drevesce. Bolj mi je draga kakor tisoč dreves z najboljšim sadjem!"

Po "Angelčku"

"Lagal si! - Ljubo dete moje, obraz je od sramote ti rdeč, oglaš glas vesti se tvoje. Grešil si, a ne gréši več!"

PRVA LAŽ

Vso vero laž človeku vzame
in več nazaj je ne dobi.
Lažnivcu nič se ne verjame,
čeprav resnico govori.

Laži se varuj in tatvine!
Laž in tatvina sta sestré,
obe iz ene korenine,
Bog ju sovraži in ljudje.

Laž Bog, resnice vir, sovraži,
lažnivca se ogiblje vsak.
Govori, kar je res, ne láži,
da boš pred svetom poštenjak."

Josip Stritar

DVA VESTA ZA TO

Popotnik je našel mošnjo denarja. V bližnji vasi jo odda županu, da pozve za lastnika.

"Norec!" mu reče tovariš, "zakaj nisi spravil denarja? Kdo pa je vedel, da si ga našel?"

"Ne govori tako!" mu odgovori popotnik, "dva vesta za to: Bog, ki se ga bojim, in vest, ki me sodi."

PREVZETNI HLAPEC

Bil je gospodar, ki je imel prevzetnega in izbirčnega hlapca. Nobena jed mu ni bila po volji. Posebno boba ni mogel videti. Kadar koli so prinesli skledo z bobom na mizo, je vselej obrnil žlico in rekel: "Ako se bob prime žlice, ga bom jedel; ako ne, ga ne bom!"

Minulo je nekaj let. Hlapec ni več služil. Imel je svojo kmetijo, a ni gospodaril dobro. Bil je premalo varčen; zato si ni prihranil ničesar v boljših letih. Prišle so slabe letine in ga pritiskale tako, da je moral iti kruha prosit. Prišel je tudi k svojemu nekdanjemu gospodarju. Ta pa mu je rekel, naj gre z njim v žitnico. Tam je vzel velnico, jo obrnil in rekel: "Ako se bob prime velnice, ti ga dam, sicer pa ne!"

Hlapec se je spomnil svoje nekdanje prevzetnosti in prosil gospodarja odpuščanja. Dobri nož mu je rad odgustil in mu nasul boba.

MRAVLJI

Zapisal Fran Praprotnik

Zvečer sta se sešli mravlji na mravljišču.

"Joj, kako sem izdelana!" reče prva. "Ves božji dan sem prevladovala košček sladkorja, pa ga nisem mogla spraviti do doma; na sredi poti sem ga morala pustiti."

"A tako!" reče druga. "Ti misliš drobtinice sladkorja, ki ga je razsula neka deklica tam na cesti. Pa kako je to, saj je bilo polno malih koščkov tam..."

"Seveda, ali lotila sem se največjega."

Druga reče: "Vidiš, jaz pa sem nosila le bolj majhne koščke. Le pojdi gledat, kakšen kup jih je! Ti si hotela vse naenkrat, a nimaš nič."

Po Dragotinu Ketteju

ANDREJČEK

Andrejček je stal pri oknu. Zuna¹ je snežilo na vse pretege, pa še burja je pihala, da je bilo res že malo preveč. Pa kaj Andrejčku vse to mar!

V kotu je peč, v peči ogenj, v ognju toplota, v toploti prijetnost, v prijetnosti je Andrejček, v Andrejčku je smeh.

Kar korenček strže venkaj zimi pod kljukasti nos, češ, pa me daj če me moreš!

Ho, kaj pa tole! Andrejček je kar pobledel: droban kljunček je potrkal na okence. Tip, tip, odpri!

Andrejček odpre okno, ptiček prileti v sobo in sede Andrejčku na ramo. V sobi je Andrejček, ampak ne več sam! V sobi je tudi ptiček, v ptičku je grlo, v grlu so strune, v strunah je pesem, v pesmi je zahvala, v pesmi je od kraja do konca vse!

SRCE - OLTAR

E. Gangl

Tvoja duša, ljubo dete,
bodi kakor lep oltar!
Nanj polagaj misli svete,
grešnih misli pa nikdar!

Voščence v belem krogu
na oltarju plamené,
želje, dvigajoče k Bogu,
v prsih tvojih naj goré!

A ljubezen do Očeta,
ki prebiva vrh nebá,
ta nad vse ti bodi sveta,
bodi - večna luč srca!

Anton Medved

OPRAVLJIVA JERICA

Ko pride Jerica v nedeljo iz cerkve, reče svoji materi: "Mati, ali ste videli danes Rupnikovo Roziko in Franico, kako sta bili gizdavo opravljeni? Pač jima ne pristoji, da se tako oblačita, ko gresta v cerkev! Pa še nekaj drugega Vam povem, mati! Zdravnikov Poldek se je ves čas igral s svoje molitveno knjižico, smejal se je in gledal okrog sebe, kakor da bi bil v krčmi in ne v cerkvi. Županova hčerka pa se je držala, kakor da bi bila kaka kraljica. Učiteljevemu Tončku se je neprestano zehalo in ves čas je dremal med pridigo in sveto mašo. Moj Bog, sem si mislila, kakšni ljudje so pač na svetu!"

Mati ni odgovorila Jerici nič, a hčerka jo vpraša čez nekaj časa: "Kaj ne, mati, da je pregrešno tako vedenje v cerkvi?"

"Pač res", odgovori mati, "tako vedenje je pregrešno. Ali pa nisi zapazila v cerkvi tudi deklice, ki je ogledovala med sveto mašo ves čas ljudi po cerkvi, kako so oblečeni in kako se vedejo. a ni pobožno molila niti poslušala besede božje?"

Pri teh besedah Jerica zardi kakor kuhan rak; zakaj vedela je, katero deklico misli mati,

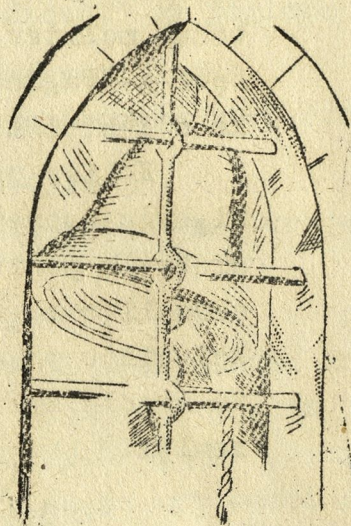
Iz "Vrtca"

ZVONČKI

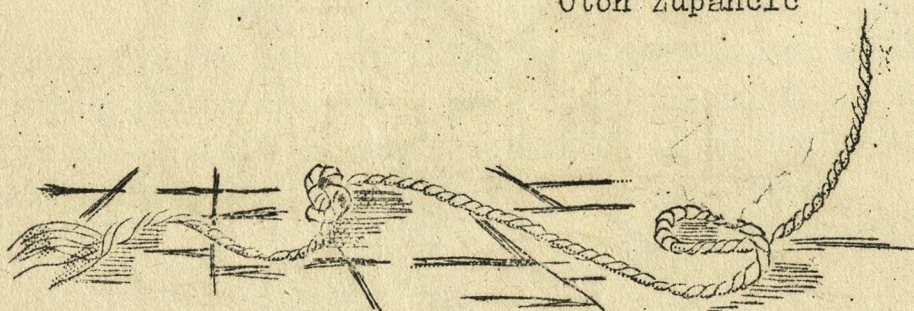
Bim - bim, bim - bim!
Jaz dan zvonim,
na okna vsa trkam,
zaspance budim,
budim - bim - bim!

Bam - bam, bam - bam!
Jaz sonca vam dam,
en pehar za polje,
en pehar za hram
ga dam - bam - bam!

Bom - bom, bom - bom!
Kje tvoj je dom?
Kdor pot si izgrešil,
jaz vodil te bom
na dom - bom - bom!

Oton Župančič

NA NJIVICI BOŽJI

Na njivici božji plamika
pač lučec nešteto nocoj
umrlim, ki v hladnih gomilah
že našli so mir in pokoj.

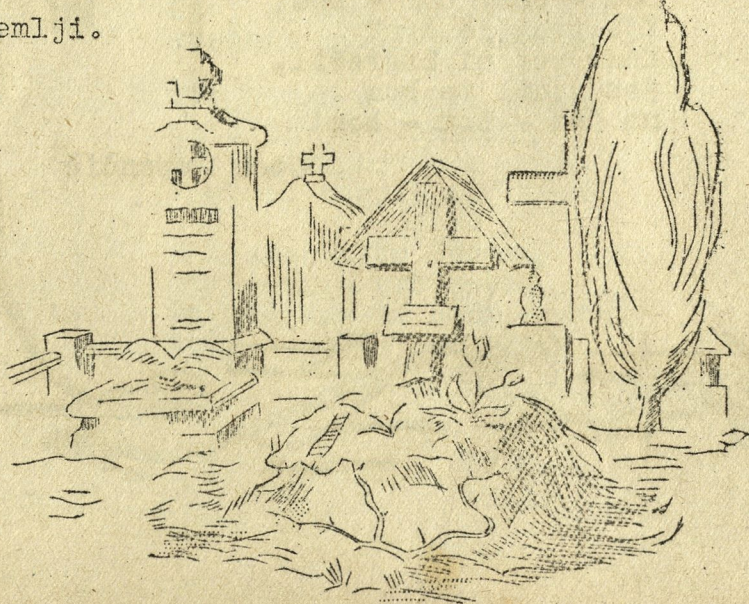
Oj, semkaj poklekнем v zatišje,
za rajne pomolim srčno,
da Bog se jih večni usmili
in sprejme njih duše v nebo!

VERNIH DUŠ DAN

Kakor je Velika noč vesela, Binkošti veličastne
in Božič poln radosti, tako je Vernih duš dan žalosten. Na ta dan se v molitvah spominjamo vseh onih, ki smo jih ljubili, spoštovali ali samo poznali, ki jih pa ni več, ker jih je poklical Bog k sebi.

Pokopališče se izpremeni v cvetoč vrt. Kdor količkaj zmore, okraši grobove dragih svojcev z zelenjem in cvetjem. Prižge na gomoli svečo in izmoli pobožno molitev za njih dušni mir. Bogatini okrase grobove z dragocenimi venci, ovijajo veličastne spomenike z dehtečim svetjem in prižgo nebroj lučec.

Koliko pa je tudi ta dan grobov, ki so pozabljeni, brez spomenika, brez zelenja in brez luči! V takih grobovih počivajo ostanki siromakov, ki so v življenju okušali samo bedo in so umrli zapuščeni, da se ni jokalo nihče po njih. Če vidiš tak grob, poklekni ob njem in izmoli kratko molitev zanj, ki počiva v hladni zemlji.

RAZGOVOR

Okrog Bogdančka je bila v šoli gneča. Iz vseh klopi so prišli in poslušali.

"Vse, prav vse, kar sem prosil, mi je Miklavž prinesel!" je pripovedoval. "Pa mi bo tudi Božiček. Avtomobil, tak zaresen, da bom vanj sedel in ga poganjal z nogami. Pa aeroplan, ki zares leti. In puško, ki meče take krogle, da se zapičijo v vrata in drevo. Pa še vse polno drugih reči!"

Nekaj časa je bilo vse tiho. Nato reče Mirko: "Puško bo tudi meni prinesel!"

"Meni pa nalivno pero," pravi Janezek.

"Meni peresnico! Tako iz usnja, ne iz lesa!" se baha Stanko.

In še drugi se oglasijo in povedo, kaj vse bodo dobili. Le Bajtarjev Lojze je tiho. Molči in posluša, pri srcu pa mu je hudo.

"Kaj bo pa tebi prinesel Božiček?" ga pogleda Božidarček.

"Meni ne bo nič prinesel!" odgovori Lojze.

"Kaj ne boste imeli božičnega drevesca?" se čudi Stanko.

"Ne bomo ga imeli!" odkima Lojze.

"Pa kaj boste delali na sveti večer brez drevesca?" poizveduje Janezek.

"Na sveti večer," pravi Lojze, "na sveti večer bo mama šla zgodaj spat, ker je pri nas mraz in nimamo drv. Tudi sestra moja bo šla spat, ker bo lačna. Jaz pa, jaz pa.. "

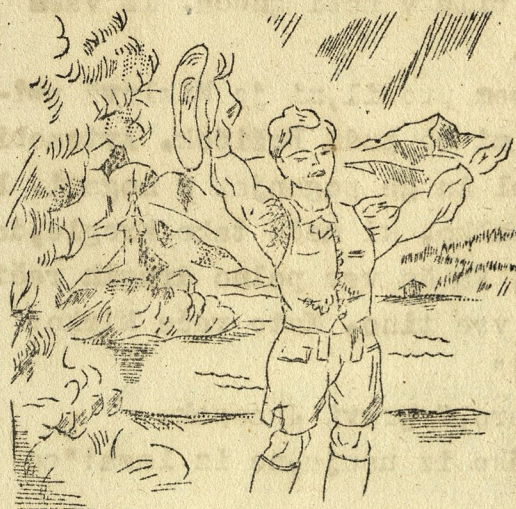
"Nò, kaj pa ti?" se skloni Mirko k njemu.

"Jaz pa bom šel od hiše do hiše, pa bom kukal skozi okna in gledal božična drevesca drugih ljudi..."

In spet so otroci utihnili. Utihnili so, a drobna srčka so jim govorila: "Če pokuka Lojzek skozi naše okno, ga bom za rokico pripeljal v sobo, da ne bo lačen in ga ne bo zeblo na sveti večer. Pa še za mamico in sestro mu bom kaj dobrega dal!"

Josip Ribičič

SLOVENEK SEM!

Slovenec sem!

Tako je mati d'jala,
ko me je dete pestovala;
zatorej dobro vem:
Slovenec sem!

Slovenec sem!

To jasna pamet v glavi,
to v srcu blagi čut mi pravi;
s ponosom reči smem:
Slovenec sem!

Slovenec sem!

Jaz ljubim očetnjava,
gorim za njeno čast in slavo;
kar čutim, to povem:
Slovenec sem!

Slovenec sem!

Od zibeli do groba
ne gane moja se zvestoba,
a vsekdar reči smem:
Slovenec sem!

Jakob Gomilšek

NEKJE LEŽI ZEMLJA

Nekje leži zemlja, ki jo je Bog ob stvarjenju še posebno bla goslovil. Posejal jo je z nešteto jezeri, ki se kot biseri ozirajo z jasnimi očmi v nebesno sinjino. Sončne ravnine so posejane z belimi vašicami, a žgričkov kipe v nebo cerkvice in prosijo blagoslova in rodovitnosti tej lepi zemlji. Ogradil je Bog ta lep svet z mogočnimi pregradami, da bi ga ne nadlegoval sovražnik.

To je zemlja slovenska, zibelka moje mladosti. Na tej zemlji sem se rodil, po njej bom pridno delal, prepeval in se veselil in v tej blagoslovljeni domači zemlji hočem tudi ležati nekoč k poslednjemu počitku.

Franc Jočnikškar

DRAMILO

Sloven'c, tvoja zemlja je zdrava
in pridnim nje lega najprava:
polje, vinograd,
gora, morjé,
ruda, kupčija
tebe rede.

Za uk si prebrisane glave
pa čedne in trdne postave:
išče te sreča,
um ti je dan,
našel jo boš,
če nisi zaspan.

Glej stvarnica vse ti ponudi,
le jemaj' od nje ne zamudi!
Lenega čaka
strgan rokav,
pal'ca beraška,
prazen bokal.

Valentin Vodnik

Valentin Vodnik se je rodil v Zgornji Šiški pri Ljubljani. Z veseljem je hodil v šole. Stopil je v frančiškanski ree. Kasneje je kot sveteni duhovnik služboval po raznih krajih, med drugim tudi visoko v hribih v Gorjušah nad Bohinjskim jezerom. Seznanil se je z učenim ljubljanskim baronom Žigom Cojzom, ki je Vodnika vzpodbujal, naj piše pesmi in poučne spise za slovenski narod. Znane Vodnikove pesmi so: Dramilo, Zadovoljni Kranjec in Moj spomenik. Spisal je tudi več slovenskih šolskih knjig.

Vodnik je napisal še veliko drugega. V svoji Pratici je ljudstvo poučeval o zemljepisju, gospodarstvu, računstvu in vremenoznanstvu. Objavljal je tudi kratkočasne zgodbe. Napisal je celo Kuharske bukve za gospodinje. Izdajal je prvi slovenski časopis "Ljubljanske Novice".

Jezik njegovih spisov je sočen, naroden; izražanje šaljivo, vedro.

V Ljubljani ima spomenik, na katerem stoji napisano:

Ne hčere ne sina
po meni ne bo,

dovolj je spomina,
me pesmi pojó.

PRI JASLICAH

Sveti večer je.

V sobi diši še po kadilu. Pravkar so pokadili in poškopili z blagoslovljeno vodo po vseh prostorih v hiši in v gospodarskih poslopjih.

Marijānčā sedi v kotu pri jaslīcah in jih z velikimi očmi ogleduje.

Gleda Jezuščka v jaslīcah in živalce, ki se pasejo po zelenem mahu okoli hlevčka. Pa se skloni h kodrasti ovčki in jo vpraša: "Povej, beka, kaj boš dala ljubemu Jezuščku ta sve-ti božični večer?"

"Beee, beee!" zableje ovčka, "topte volne mu dam, da ga zeblo ne bo."

Marijānčā pokima pa se obrne h kravici: "In ti, dimka, ka-j boš ti dala Jezuščku to sveto božično noč?"

"Muu, muu, sladkega mleka mu dam, da lačen ne bo," zamuka kravica.

Nato pogleda Marijanica še oslička: "Pa ti, sivko, kaj boš ti storil za ljubega Jezusa ta sveti večer?"

"Ia, ia, jaz nosil ga bom, da ga krutež Herodež ugrabil ne bo", zariga osliček.

Marijanica je zadovoljna z odgovori; z mehko roko poboža ovčko in kravico in oslička.

Pa se oglasi pastirček, ki kleči pred hlevčkom: "Povej še ti, Marijanica, kaj boš pa ti dala ljubemu Jezuščku?"

Marijanica se zamisli, pogleda Jezuščku v sveti obraz pa odgovori: "Svoje srce mu dam in rada ga imam." Nato poklekne pred jaslīce, sklēne ročici in moli:

"Jezušček na slāmici
pri sveti božji māmici,
ki te nočej ročila je:
presrčno ljubim te!"

K. Hafner

DAN RASTE

Bričevi otroci se niso vedno utegnili igrati. Pri njih so se morale že mlade roke uriti in vaditi za poznejše delo. Anka je že pletla in pomagala materi, Janezek je streigel očetu in Rozalka je morala biti povsod pri rokah; le Francek je bil samo še na poti. Tudi Gašper se je že učil tega in onega dela; a zato mu je naredil stric lepe sani, da se je sankal z drugimi po bregu.

"Poglejta, Gašper in Jerica, kako že dan raste!" je razlagal Tone. "Vsako opoldne se spne sonce više in kmalu bo zvečer skozi to okno tukaj pogledalo. Prišel bo gorak veter od juga, prepodil sneg in mraz in prebudil polje in travnike in gozdove."

"Ali zdaj spe?" je vprašala Jerica.

"Seveda. Konec jeseni zadremlje vsa zemlja. Drevje odvrže listje kakor mi obleko, kadar ležemo, potlej pa zaspi in sneg ga prekrije z belo odejo; razodet tudi človek ne more mirno spati, posebno more mora imeti gorko zavite, in korenine so drevesu noge."

Otrokoma se je zdelo to novo in važno. Zvesto sta pazila, kako visoko se bo dvignilo sonce opoldne, kdaj bo popoldne pogledalo skozi okno, in čakala, kdaj potegne veter od juga in prebudi spečo zemljo. A vse je šlo tako počasi naprej, da sta se kmalu naveličala.

Na svečnični praznik je modroval Bric: "Na ta dan pride medved iz brloga."

"Kako pa ve, kdaj je svečnica?" je vprašal Gašper.

"To oznanijo vendar po vseh cerkvah," je dejal Bric. "Tako pride na kraj gozda in gleda, dokler ne zazvoni k maši. Če do tistega časa ni kanilo s streh, pravi, da je že dobro; zakaj kadar se prikaže cerkbovnik, posebno če je nerođen, s kajfežem, že kaplja od sveče."

Otrokom se je zdel ta medved od sile prebrisan. Radi bi ga videli od daleč, skozi okno, kako koraca po snegu iz gozda, kako se spne na dve nogi in gleda po sneženih strehah.

NA SVEČNICO

Od streh
ledene sveče visijo,
otrci v cerkev hite
pa se na smeh
držijo.

V ročicah premrlih
voščene jim sveče gorijo.
Kaj lepo svečke brle,
še lepše oči
žarijo...

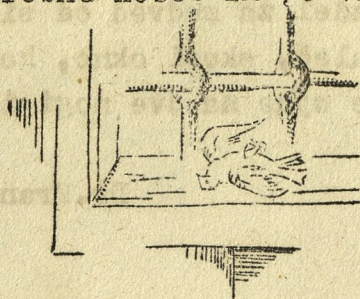
PTIČJI LOV

Stanko je videl, kako je ulovil sosedov
hlapček sinico v kletko. Hitro si napravi tudi on tako
kletko in jo nastavi med rogovilami nizkega drevesa na
vrtu. Kar naprej je hodil gledat, kdaj se bo ujela kaka
sinička, toda zaman. Trikrat je našel kletko zaprto, a
vedno - prazno.

Čez dva dni pa se je res ujela sinica.
Stanko je kar poskakoval od samega veselja. Ptičko je iz-
pustil med okno. Prestrašena živalca je frfotala in buta-
la z vso silo ob steklo.

Ko je mati to opazila, je zapovedala sinčku,
naj izpusti siničko. Stanko pa je prosil in prosil mater
in jo nazadnje res preprosil, da jo je smel obdržati. To
je bilo veselje! Vedno jo je hodil gledat in zvečer jo
je z zadovoljstvom opazoval, kako je čepela na železnem
križu in stiskala glavico v perje.

Ko pa je drugo jutro pohitel Stanko k
oknu, je ležala sinica - mrtva na tleh. Tedaj mu je po-
stalo pri srcu kakor najhujšemu hudodelcu. Vzel je sini-
co v roko in jo nemo božal. Toda živalca se ni več geni-
la. Odnese jo je iz hiše in jo pokopal v snegu, kletko
pa je ^{se}sekal na drobne kosce in jo vrgel na ogenj.

IVANČEK IN BOJANČEK

Ivanček in Bojanček sta si bila soseda in prijatelja. Skupaj sta se doma učila in igrala, skupaj sta hodila v šolo in iz šole, skupaj sta tudi sedela v šoli. Bila sta sploh neločljiva prijatelja.

Zgódilo pa se je, da so se sprli njuni starši. To pa je bilo tako: Purka Ivančkovih je zahajala v brajde Bojančkovih pokušat grozdje. Bojančkov starejši brat jo je hotel zastrašiti in je vrigel za njo palico. Nesreča pa je hotela, da jo je zadel tako, da je strepetala in končala svoje življenje. Zaradi tega je nastal med Bojančkovimi in Ivančkovimi hud prepir.

Ivančkovi starši so prepovedali sinku, da bi hodil z Bojančkom, a Bojančkovi so dali dečku s seboj v šolo pismo, da bi Bojančka presedli v kako drugo klop.

Gospodična učiteljica je pridržala po šoli oba dečka v razredu in ju vprašala, kaj imata med seboj. S solznimi očmi sta ji pripovedovala, kajno je napravila purka.

Gospodična je vprašala Ivančka, ali je kaj jezen na Bojančka. Bojanček je odkimal. Tudi Bojanček ji je zagotavljal, da ni prav nič jezen na Ivančka. Tedaj reče gospodična učiteljica: "Tako je prav! Zakaj bi se še vidva sovražila! Vesela sem vaju zmeraj opazovala, kako rada sta se imela. Povejta doma, da je moja srčna želja, da si ostaneta dobra."

Ko je Ivanček to doma pripovedoval, je mati malo pomislila in rekla: "Prav pravi gospodična! Kaj bi bili že taki otroci v jezi med seboj!"

Bojančkov oče pa je rekel: "Saj res, kaj bi predstavljali v šoli otroke, ko pa ne moremo svojih hiš in posestev premestiti in si ostanemo sosedi!" Šel je k Ivančkovim in poravnal neljubo zadevo.

Drugo jutro pa sta šla Ivanček in Bojanček zopet vesela skupaj v šolo.

L. Černež

SOUČENKA

France je izgubil nekega dne na potu v šolo pero. To je opazil šele na začetku ure v šoli. Spomnil pa se je tudi, da se je njegov sosed malo prej bahal, da ima nova peresa, ki jih je dobil za božičnico.

"Ljubi Drago!" poprosi tiho soseda, "posodi mi pero, da ne bom kaznovan."

Drago mu pa odgovori: "Zakaj pa nimaš v redu svojih reči; jaz potrebujem peresa zase!"

Zastonj ga je prosil France, naj se ga usmili.

Čez nekaj dni so se v šoli pripravljali k risanju. Takrat se je pa Drago spomnil, da je pozabil svinčnik doma na mizi. Po vrsti je tedaj prosil vse sosede, da bi mu kateri posodil svinčnik, le Francetu ni maral privoščiti besede. Nihče v razredu ni mel dveh svinčnikov. Drago je bil v hudi zadregi. Ko je France to videl, je vzel svoj novi svinčnik, ga prerezal na dva dela in dal en konec Dragu.

Drago je nad tem ostrmel in solza se je pokazala v njegovih očeh.

MANICA IN ČEBELICA

Svetlolaso, razkodrano Manico je imel oče najraje. "Le odkod se je vzel ta otrok," je govoril, "da je tako podobna rajni materi? Še deset let nima, pa poje, kadar je vesela, kakor nobena pevka na koru ne zna tako."

Pred svečnico, tisti dan, je stresla iz napol odprte bele kurjice otrpelo čebelico in se ni mogla načuditi rjavim hlačkam na zadnjih nožicah - na vresju nabranemu cvetnemu prahu. Dihala je vanjo, dokler ji ni zaplesala na roki. Kako je šele plesala, se vrtela in vzklikala sama. Spustila je čebelico skozi okno, da bi zletela domov v panj. Zjutraj jo je našla na vrtu v snegu. Mislil je otrok, ki ne ve, kaj je smrt, da jo bo zopet ogrel. Skoro ji je pošla sapa; nič in nič, še peč ni pomagala. In si je izmislila: zavila jo je nazaj v beli cvet, jo obdala z vresjem in nesla pokopat v Reber, v najbolj goreč grm vresja za Krniškim robom.

Kako ne boš vesel otroka s takim srcem!

Janez Jalen

GOVEDO

Po rasti in sploh po telesnih lastnostih govedo ni lepa žival. Glava je sicer daljša nego širja, ali vendar nekako štirivoglata. Čelo je ploščnato, oči so sicer velike, ali pravega ognja nimajo. Malomarno in topo gleda žival predse in ta srepi pogled jo dela neumno. Govedo ima širok, gol in moker gobec in tudi široko odprte nosnice. Rogovi so okrogli, gladki in votli in venkaj ali pa naprej ukrivljeni. Ušesa so precej velika in ohlapna. Truplo je debelo, težko in čokato, posebno prednji del. Pod kratkim vratom visi ohlapna, mahodrava koža - podvratnik imenoyana.

Zadnji del je videti šibkejši. Zlasti pa zadnji nogi nekako okorno švedrata, kakor bi jima bilo težko prednji dve dohajati. Po bedrih opleta govedu dolg, na koncu čopast rep, s katerim se brani muh. Na vsaki nogi ima dva velika parklja, po katerih hodi, zadaj pa še dva manjša, krnasta, ki ne segata do tal.

Vse te lastnosti delajo govedo nekako okorno, počasno in neokretno. Drugače pa je silno močno, strpljivo in vztrajno tudi pri najtežjem delu. To ga posebno priporoča za težka dela pri oranju in sploh pri obdelovanju zemlje, zlasti v goratih krajih.

O umnih zmožnostih naših domačih goved se ne da kaj posebnega povedati. Res je, da poznajo pastirja in njegovega psa in sploh vsakega, ki se z njimi ukvarja; ubogajo tudi njegov glas, ali vse to delajo menda bolj iz navade ali pa iz strahu. O pravi vdanosti pa ne moremo govoriti pri govedu.

Proti živalim, ki jim niso nevarne, so goveda kratka in prijazna, svoje sovražnike pa trmasto in srčno napadajo in se tudi proti največji zveri dobro in uspešno branijo.

Korist, ki jo ima človek od goveje živine, je jako velika. Vol vleče plug in brano in vozi poljske pridelke domov. Krava daje okusno mleko, iz katerega delamo maslo in sir. Z gnojem gnoji poljedelec njive in vinograde. Kdo ne pozna tečne govedine ali teletine? Volovske, kravje in telečje kože strojijo v usnje, iz katerega delajo obutev. Z dlako

nadevajo sedla. Iz rogov in parkljev delajo glavnike in druge reči. Iz loja ulivajo sveče in pripravljajo milo. S sežganimi kostmi čistijo sladkor. Tako nam govedo, živo in mrtvo, donša obilo korist. Brez goveje živine bi težko živeli.

Po Franu Erjavcu

KRAVICA PRODANA

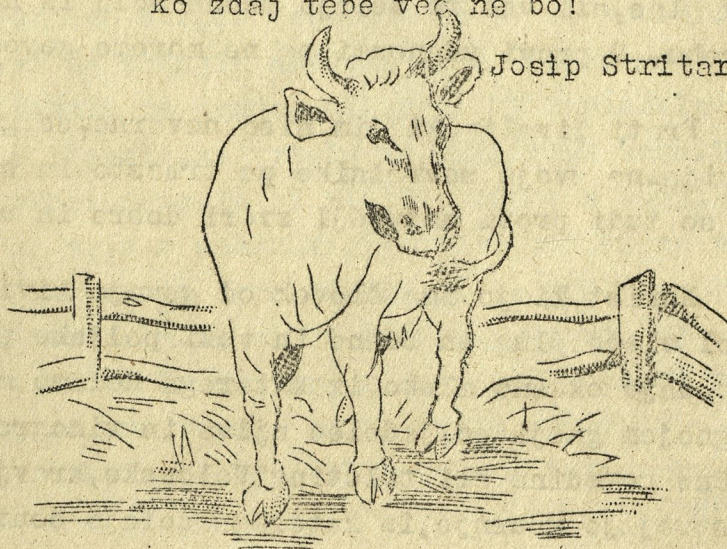
Zdrava sivka, srečno hodi
milo me tako ne glej!
Pridna kakor tukaj bodi,
kjer živela boš poslej.

Pridna kravica si bila,
mirno v hlevu stala si,
malo klaje si dobila,
mleka dosti dala si.

Modra bila si na paši,
ne uhajala drugam,
tele si o Mali maši
vsako leto dala nam.

Enkrat še poglej prijazno,
preden te odtod ženo!
O, kako bo v hlevu prazno,
ko zdaj tebe več ne bo!

Josip Stritar

NE MUČI ŽIVALI !

Človek je gospodar na zemlji. Bog sam mu je dal oblast čez vse živali, da jim gospoduje. Toda on jim mora biti mil in pravičen gospodar, ako hoče, da bo všeč Bogu, ki je sam največja ljubezen in dobrotà. Človek sme žival priganjati k delu, za katero ima dosti moči, ali ne sme je preoblagati s pretežkim delom, ne sme je neusmiljenopretepati. Bog dopušča človeku pobijati ali klati živali, ki mu je potrebna za hrano, za obleko in druge stvari. Dopuščeno mu je tudi pobijati in priganjati živali, ki so ali nevarne njemu in njegovim domačim živalim, ali mu sicer delajo škodo. Vse take sme ubijati, toda mučiti ne sme nobene.

Ljudje se radi izgovarjajo: "Kaj zato? Saj je le neumna žival!" No mnogokrat je žival pametnejša od takega siroveža. In če bi prav bila neumna, kdo ti je dal pravico, da jo smeš zato mučiti? Ali ni tudi nje ustvaril Bog? Ali ni tudi njej dal zdravih udov, ji dal dosti živčevja, da se veseli življenja? Tudi žival čuti bolečine, katere ji ~~zadaja~~ tak človek brez srca in brez usmiljenja.

SIROVEŽ

Kaj mi ravnaš tako sirovo
z živinčeto? - To ni lepo!
Hudoben človek je gotovo,
kdor more delati tako.

Kaj meniš li, da bolečine
žival ne čuti kakor ti?
Trpljenje tuje te ne gine
ne smili se ti, kdor trpi?

Lehko bi z rogom sà branila,
kar bi ne bilo ti ljubo;
lehko vse dvakrat ti vrnila,
pa je predobro kravče to.

Ti ne pomisliš, da ti mleka
in masla daje, te rodi.
Žival osramoti človeka.
Sramuj se, nehvaležnik ti!

Josip Stritar

OVCA

Poleg goveda in konja si je udomačil človek tudi ovco že v starih časih, ker je jako koristna, pchlevna in potrpežljiva žival. Oven se včasih sicer brani s svojima rogovoma, a kmalu mu upade pogum. Sploh so ovce plahe in neumne. En sam pes jih lahko strahuje po sto in še več. Če se vžge ovčja staja, ovce ne beže iz nje; le z največjo silo jih je mogoče izvleči iz dima in plamena. Če morejo zopet nazaj, pobegnejo v ogenj. Kar stori oven vodnik, to store za njim vse po redu. Naj se on prekucne v globok prepad, vse poskačejo za njim. Kokoš brani piščeta, ovca pa si ne upa postaviti se v bran za svoje jagnje.

Močvirnati pašniki so, ovcam škodljivi, zato pаметen pastir ne pase svoje črede po mokrotnih krajih, ampak po suhih hribih in prisojnih rebrin.

Od ovce rabimo vsako, tudi najmanjšo stvar. Največjo korist ima človek od ovčje volne, iz katere si prede, plete in tke vsakovrstne pletenine in tkanine. Iz sladkega mleka si dela okusen sir, meso pa mu daje tečno počenje. Loj rabi za sveče in milo. Iz raznih odpadkov kuha klej, iz črev suče miloglasne strune. Ustrojeno kožo ima za mehke roka vice in druge namene, krzno pa za kožuhe in kučme.

JEŽ IN LISICA

Bila je huda zima, da je krovje pokrlo.

Vsaka zver se stisla v svoj kotec. Medved počiva v brlogu, zajec čepi pod grmom, lisica obira v votlini kosti, ki si jih je nanosila od daleč. Le ubogi jež s svojo ostro suknjo ne more dobiti strehe. Vsakdo se ga boji.

Ves zmrzel prileze k lisici na prag in prosi prelepo, naj ga vzame pod streho, da ga ne bo konec od prevelikega mraza.

"Hodi le dalje!" veli lisica. "Bila bi nama luknja pretesna. Poišči si lepšega prostora!"

"Usmilite se, dobra mamka!" prosi jež. "Ne bom vam delal nobene nadlege. Lepo čedno se stisnem v kotec in tiho bom dihal, da bom le na toplem. Saj vidite, da sem potreben strehe. Rad bom slušal, kar koli porečete."

Lisica, dasi zvita, se da preprostiti in vzame ježa pod streho. Prve dni sta se lepo imela. Bil jima je kratek čas. Ko se pa jež privadi svojemu stanu, se začne iztezati in pikati ubogo lisico s svojo bodikavo kožo.

Lisica mu očita: "Ali ne veš, kaj si mi obljubljal?"

Jež pa se le izteza in zbada lisico, rokoč: "Star-ka, če ti ni všeč, pa pojdi drugam!"

Lisica se umika, dokler se more, naposled pobegne. Jež pa si osvoji vso luknjo.

Anton Martin Slomšek

LASTOVICA

Lastovica se je prikupila človeku kakor nobena druga ptica. Povsod jo imajo radi, povsod jo željno pričakujejo in veseli pozdravljajo. Z otožnim srcem jo glodajo, ko zopet odhaja jeseni.

Lastovica je drobna ptica dolgih perutnic - kakor ustvarjena za letanje. Viličasti rep ji služi imenitno za krmilo po zraku. Kljunček je kratek in ploščat, na koncu malo prikrivljen pa široko razklan. Z njim lovi leteč muhe in mušice.

Lastovica je izvrstna letalka. Hitro šviga sem in tja, sedaj nizko ob tleh, sedaj zopet visoko nad cerkvi-jo. Na cesti pobira blato s kljunom in ga odnaša tja, kjer misli delati gnezdo. S kremplji se drži, s kljunom pa polaga grudico na grudico. Da je gnezdo trdnejše, vplete med blato tudi po kako bilko.

Samica znese v gnezdo štiri do šest belih, sivo ali rjavopikčastih jajčec, ki jih izvali v dvanajstih dneh. Mladiči vedno čivkajo in odpirajo lačne kljune, da stara dva komaj sproti donašata zadosti živeža.

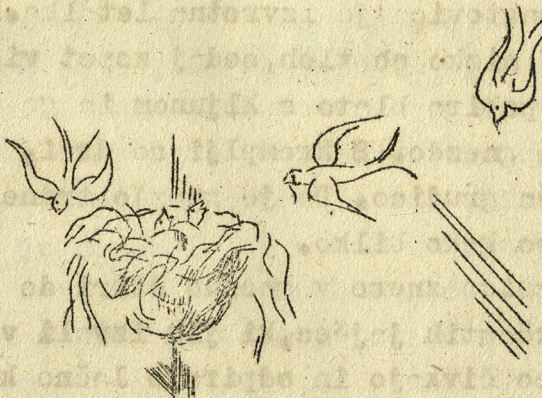
Ko je odrastel prvi zarod, valita stara dva še enkrat. Ko sta spravila tudi drugi rod na noge, potem se zbirajo stare in mlade lastovice. Nekoliko dni letajo nemirno v večjih jatah okoli poslopij, neke noči pa izginejo.

Pri nas imamo dvoje lastovic, namreč domačo ali kmetiško in hišno ali mestno lastovico. Domača je zgoraj jeklenomodra, spodaj rjavkastobela, na čelu in pod grlom rdečkastorjava. Njeno gnezdo je zgoraj odprto. Mestna je na zadnjem delu trebuha bolj bela. Dela okroglo gnezdo, ki ima le od strani majhen vhod.

LASTOVKAM

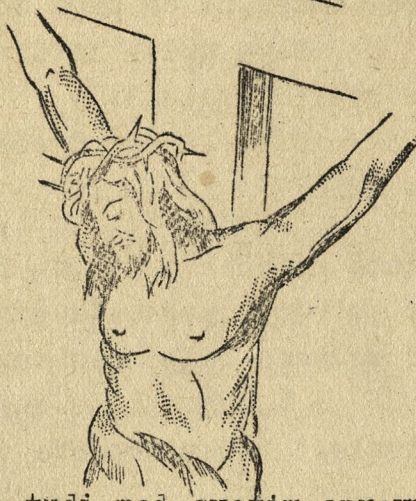
Lastovke, oj Bog vas sprimi,
ko po dolgi, ostri zimi
priletele ste nazaj
v mirni naš planinski raj!
Ve pomladi ste znanilke,
dobre sreče ste nosilke:
kjer si dom postavite,
srečo tja pripravite!
Gostoljuben strop je moj:
gnezda svoja nanj pripnite,
tu valite, tu gojite
srečonosni zarod svoj!
Skrbno jaz vam branil bom
nežni rod in mali dom.
Nihče vas se ne dotakne
in mladičev vam nikdo
z roko kruto ne izmakne,
čuval jaz jih bom zvesto.

Simon Gregorčič

LASTOVICA IN ZVELIČAR

Ko je visel naš Zveličar v smrtnih bolečinah na križu,,so prišli Židje in ga zaničevali. V tem hipu prileti lastovica in srdito cvrči okoli križa,kakor bi se hotela jeziti na Žide in braniti Kristusa. Nato sede vrhu križa in cvrči tako dolgo,da odidejo Židje.Naposled obletava umirajočega Kristusa,da mu frfočaje hladi bridke rane.

Zato kristjani še dandanes spoštujejo lastovice,one pa radi posedajo na križe vrhu zvonikov in smejo tudi med svetim opravilom prileteti v cerkev in tam žgoleti.

Zapisal Anton Brezovnik

ŽIVALICE NAŠE UČITELJICE

Olga je v šoli slišala,da se lahko od vsake živali kaj koristnega naučimo,ako natančno opazujemo njeno delo.

Ko gre Olga iz šole,sreča na potu mravljo.

"Mravlja,"reče deklica,"česa se moremo od tebe naučiti?" "Dela," ji odvrne mravlja."Glej,jaz vstajam zgodaj in hodim šele po sončnem zahodu počivat.Vse leto delam marljivo,čeprav vem,da za to ne dobim nikakega plačila."

Olga gre dalje in pride na domači vrt.Tukaj zapazi čebelni panj,potrka nanj in vpraša:"Čebelica,česa se lahko od tebe učim?"

Čebelica takoj odgovori:"Reda.Poglej le v našo hišico!Na tisoče čebel dela tukaj in vsaka ve dobro,kje ima opravke,in nobena ne zadržuje druge.Vsaka zleti pravočasno iz panja,pa se tudi o pravem času vrne domov.

Blizu panja opazi Olga čuvaja,zvestega psa,

ki je ravno nekaj zagrebel v zemljo.

"Čuvaj, povej mi, česa me ti učiš?" vpraša deklica.

"Varčnosti! Glej, tu imam mastno kost, ki mi je ostala pri obedu. Ker sem sit, sem jo zagrebel in shranil. Ko bom zopet lačen, mi bo prav dobro teknila."

Olga pride na dvorišče. Na plotu stoji petelin in poje svoj "kikeriki".

"Petelinček," reče deklica, "česa neki pa se naj od tebe učim?"

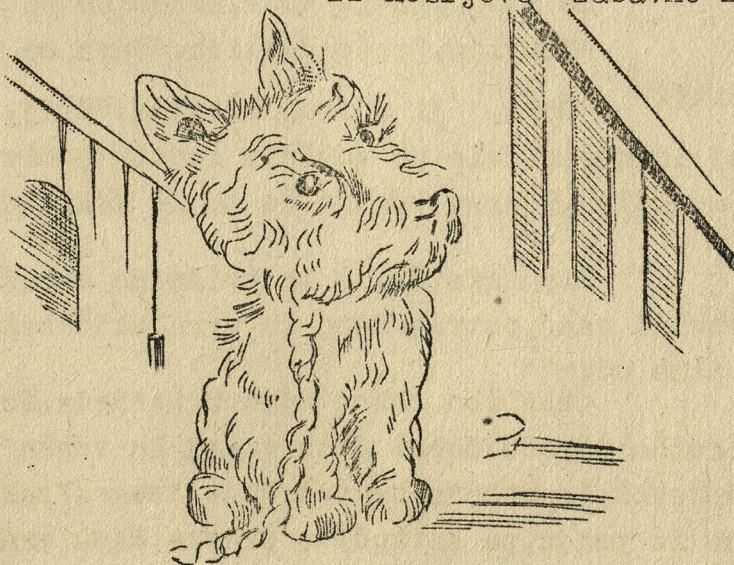
"Zgodaj vstajati," ji odvrne petelin. "Preden po-
šlje zlato sonce svoje prve žarke na zemljo, se že zbudim in
zapojem jutranjo pesem. Zapomni si dobro: Rana ura - zlata
ura! Ako začnemo šoj^Vše delo zarana, gremo lahko zgodaj počivat!"

V kuhinji je zagledala Olga mačko, ki se je pri-
dno umivala. "Mucka," vpraša deklica, "česa naj se od tebe u-
čim?"

"Snažnosti! Jaz ne morem trpeti niti najmanjše-
ga madeža na svojem kožuščku. Vem, da imajo ljudje najrajši
tistega, ki je lepo umit in čedno oblečen. Zato se vedno umi-
vam in ni se mi treba sramovati, naj pride, kdor hoče."

Olga si dobro zapomni vse, kar je zvedela od
živali, in si misli: "Vedno hočem biti delavna, redna in varč-
na, vstajala bom zgodaj in bom snažno oblečena, da se mi ne
bo treba sramovati pred živalmi."

Iz Kosijeve "Zabavne knjižnice"

VRT

Vidica ima največje veselje z vrtom. Kadar ga začno spomladi obdelovati, bi rada pomagala, pa je še prešibka. Ko napravi mati gredice, mora seveda tudi iti ob vrvi. Pa se ji rado prigodi, da stopi mimo na zrahljano zemljo. Tedaj jo pokara mamica: "Po potih hodi in ne po gredah!"

Vidica bi imela rada večji del vrta za cvetice, zato ne more umeti, zakaj seje in sadi mati toliko zelenjadi: solato, kapus, kolerabo, špinačo, grah, česen, čebulo, redkev, kumare, peteršilj, drobnjak itd.

Le ozek rob ostane Vidici. Tamkaj je vse pisano raznobarnih dišečih cvetic, kakor ključkov, mačeh, klinčkov, šebojev, iskric, nebin in še mnogo drugih. Najlepše pa so gotovo kraljive vrtnice, ki cveto na visokih grmičih. Vidica pa ima vse enako rada in jim ob suši skrbno zaliva.

Pa ribez in kosmulje tudi rada hodi gledat, kadar zore; še rajši pa jih obiskuje, kadar so že zrele; seveda le, če mamica ali oče dovolita.

Ščinkavec in ščinkavka, ki gnezditja na bližnji jablani, jo že tako poznata, da se je prav nič ne bojita in bi jim najrajši pomagala, kadar pride Vidica na vrt s koščkom kruha. Na vrt prileti večkrat tudi škorec malo nadzorovat, kaj delajo razne žuželke, ki jih še niso pozobali vrabci in siničice. Navadno pa ni zadovoljen z njimi in jih za kazem spravi na dno svojega temnega želodčka.

KRT

Večkrat najdemo ubitega krta. Mnogo ljudi še danes verjame, da spodjeda ta živalca korenine in ga zato zlasledujejo.

Poglejmo krtu v gobček! Kako ostre zobe ima! Tako zobovje imajo samo živali, ki jedo meso. Meso krtu pa prav zares močno diši. Razne ličinke in žuželke, zlasti pa podjede in deževniki, so njegova glavna hrana. Krt pa žre tudi polže; če je treba se loti tudi žabe ali miši. Pa naj bi ga še kdo črtil?

Krtine na travnikih so res sitne, a umen kmet jih na spomlad poravna z motiko ali z grabljami. Nekam pa mora spraviti krt zemljo, ko si dela rove pod zemljo. Le pogledajte si rudnik! Rudarji tudi spravljajo na dan zemljo, ki bi jim bila sicer na poti. Krt je pa pravi pravcati rudar.

Krt prebije skoro vse življenje pod zemljo, zato pravimo, da je tam krtova dežela. Samo ponoči pride včasih na površje. Takrat ga varuje nočnih ujed zlasti črna suknjica. Baršunasta je ta suknjica in tako gosta, da ne more niti prst niti veda do kože.

Z dolgim rilčkom rije krt po zemlji. Pri kopanju mu najbolj služita sprednji nogi. Kratki sta sicer, a zelo močni, lopatasti in na stran obrnjeni. Ko je nakopal toliko zemlje, da mu je že napoti, jo spravi s krepkim tilnikom kvišku v kupček, ki mu pravimo krtina.

Krt ima oči skrite v gosti dlaki, da ne more prst do njih. Drobne so, saj jih malokdaj rabi.

Kje ima pa uhlje? Prav nič jih nima; bili bi mu samo v napotje. Ušesa pa ima, in to tudi skrita pod dlako. Sliši pa vendar izvrstno. Sluh ga najbolj varuje pred nehvaležnim človekom.

Pod zemljo ima krt svoj grad, v katerem ima prav mehko postlجانo posteljo. Iz tega gradu drže rovi na vse strani. Po njih teka kaj pridno, da si pridobi zadosti hrane; krt je namreč zelo požrešen. Valjasto truplo, kratke noge in kratek rep so kakor nalašč za rove.

Pozimi, ko zemlja zmrzne, se krt zarije globoko pod zemljo. Ker se na jesen tudi ogrci in črvi skrijejo globlje pred mrazom v zemljo, zato krtu tudi pozimi ne zmanjka živeža.

Pameten kmet čisla krta kot svojega dobrega pomagača, ki mu rahlja zemljo in uničuje na tisoče in tisoče škodljivcev. Kdor pobija krta, je nehvaležnež in škoduje sam sebi.

UGANKE

Poznam rudarja - goré ustvarja

Oton Župančič

Nima oken, nima vrat,
to razbejniški je grad.
Ropar žejen je krvi,
spleta dolge si vrvi.

okrog nog in okrog pleč.
Če te vjame, lepa reč!
Tesno te z vrvjo ovije
in ti vročo kri izpije.

Dosti teh ugank in bajk!
Tolovaj ta - v mreži pajk:
Oj sirotica ti muha,
boj se tega požeruha!

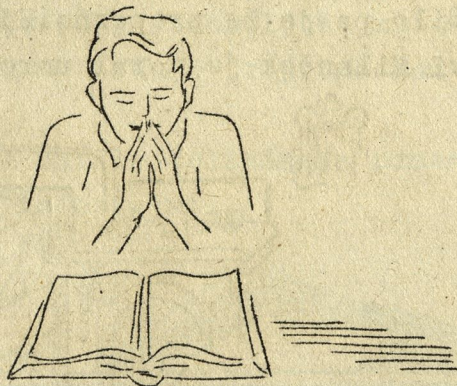
Vida Jerajeva

MODRI SVETI

Mirno, čisto vest imej!
Slab si, kadar se bojiš.
S komer koli govoriš,
v lice mu odkrito glej!

Ako si oblečen čedno,
to je dobro in lepó,
a še lepše je, če vedno
tvoje srce je čistó.

Kar je res - govôri,
kar je dobro - stôri!

MLADINI

Po žilah tvojih teče zdrava kri,
nedolžno, jasno sijejo oči.
Mladina, tã budiš nam upe zlate,
srce nam dvigajo pogledi nate.

Le pevaj zdaj, mladosti se raduj!
Nebeški angel te nesreč varuj!
A v cerkvi, šoli in domači hiši
nauke lepe zvesto v dušo piši!

Gojimo te v ljubezni in skrbih.
Sadov prineseš nam v bodočih dneh,
če nikdar iz srca ti ne izgine
ljubezen do Boga in domovine!

Anton Medved

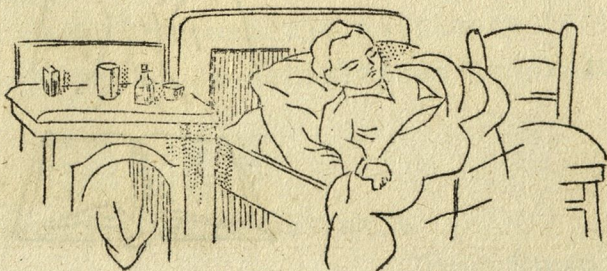
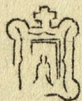
TRMOGLAVEC

Milanček je bil trmoglav deček. Nekoč se je prehladil in zbolel. Poslali so po zdravnika, ki mu je zapisal zdravilo.

Milanček ga je malce pokusil, pa mu je bilo pregrenko. Zaman mu je prigovarjala mati, naj uživa zdravilo, da ozdravi.

Drugi dan mu je bilo še huje, a zdravila ni maral.

Tretji dan mu je bilo tako hudo, da je sam presil zdravila. Bilo pa je že prepozno. Zdravilo ni več delovalo in trmoglavi Milanček je moral umreti.

NAŠA ČUTILA

Imamo petero čutov: vid, sluh, voh, okus in tip.

Vsa čutila so za človeka neizmerne važnosti, zlasti pa oči in ušesa.

Čutila so čuječi stražarji, ki pazijo, da se nam ne zgodi kaj hudega. Opozarjajo nas na razne nevarnosti.

Kako zavestno stopa človek, kadar je svetlo; kako boječe pa v temi, ker ne ve, ali ne bo zadet ob kak predmet ali pa celo telebnil v jamo, jarek ali prepad. Uho nas opozarja na razne nevarnosti, ki nam groze od voz, vlakov, avtomobilov, vode itd, ako se jim ne bomo pravočasno umaknili. Pa tudi nos je že rešil marsikomu življenje, ko ga je pravočasno opozoril na preteč požar ali dušeč zrak. Jezik pa je vrata našega želodca, ki odločno odganja sumljiv živež. Končno nas vodi tip še tedaj, kadar odpevedo druga čutila. Tip nam tudi sicer takoj pove, ako ni kaj prav za naše telo.

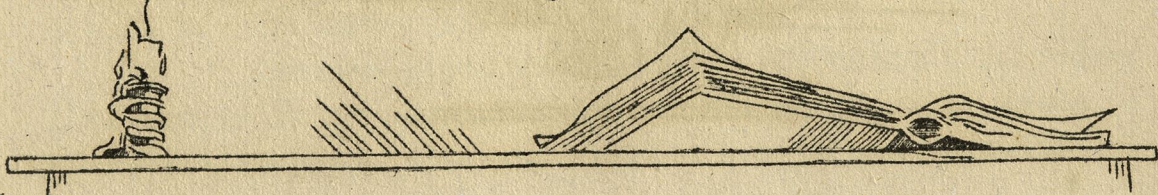
Oči in ušesa so silno važni organi za našo izobrazbo. Brez oči se človek težko uči. Brez vida in sluha bi mnogo pojmov spleh ne mogli dobiti. Tip le slabo nadomešča oči. Človek, ki ne sliši, se niti govoriti ne navadi, razen v posebnih šolah, pa še to samo z velikim trudom. Takemu človeku, ki ne vidi in ne sliši, pravimo, da je gluhenem.

Čutila nam nadalje pomagajo, da si laže zaslužimo vsakdanji kruh. V tem pogledu so najvažnejše oči.

Končno pa nam služijo čutila tudi za razvedrilo. Koliko užitka ima človek, ki zna z odprtimi očmi opazovati božjo naravo in razne človeške umotvore! Kako nas tudi razveseljuje ptičje petje, sladka godba, ljuba materina beseda!

Kako prijetno nam dene vonj nežnih cvetov!

Ker so naša čutila tolikšnega pomena, zato jih moramo skrbno varovati in negovati.

VEST

"Babica, kaj pa je dobra vest?" vpraša Tine babice.
"Naša mati so zadnjič rekli, da človek, ki laže ali ne dela prav, nima dobre vesti." rekli so, da ga vest peče!"

"Oh, to ga mora boleti!" se oglasi najmlajša sestra Anica.

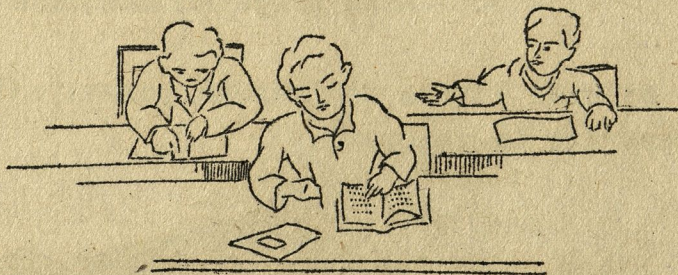
"Da, da!" reče babica. "Kdor ima dobro in čisto vest, je srečen. Kdor ima pa slabo vest, ni pošten. Le poslušajta, kaj vama povem!"

Otroka sta pazljivo poslušala babico, ki jima je pripovedovala:

"Janezek je bil ubogljiv in pošten deček. Učil se je pridno; zato so ga bili veseli starši in gospod učitelj. Nekoč je Janezek dobil od očeta za god srebrno dinar. Vesel je hitel z njim v prodajalno in si nakupil peres, svinčnikov in zvezkov. Po potu pa pregleduje kupljeno blago in zapazi, da se je trgovec zmotil in da mu je dal en svinčnik preveč. Janezek premišljuje, kaj naj bi storil. Morda pa trgovec ne bo pogrešil enega svinčnika, če si ga obdrži. Teda ne! Kar ni moje, tega ne smem obdržati; bilo bi ukradeno.

Janezek ne premišlja dolgo. Hitro se vrne k trgovcu in mu pomoli svinčnik, ki se trgovec zmotil zanj. To pa se je zdelo trgovcu tako dobro, da je pohvalil poštenega Janezka pred vsemi ljudmi, ki so bili takrat v trgovini, vrhu tega pa mu je podaril še svinčnik.

Kdo je zapovedal Janezku, naj si ne obdrži tujega blaga? Kdo mu je ukazal, naj vrne svinčnik? To je bil notranji glas - bila je njegova vest. Vest je skriven notranji glas, ki nas svari pred slabim dejanjem, a nas vodi k dobremu. Človek, ki se ne varuje hudega in ne dela prav, ima slabo, nemirno vest. Ta mu da miru; zato pravimo, da slaba vest peče človeka.

POŠTENOST

Lukec je našel na cesti svetel rumen gumb. Pobrał ga je in veselo vzkliknil: "Jo, cekin!... Zdaj sem pa bogat!" Skrbno ga je podrgnil ob hlačice, da se je svetil, kakor zlato sončece.

"Kaj naj počnem z njim? Očetu ga ponesem. Morda ga je pa on izgubil?" pravi Lukec in stopi k očetu, rekoč: "Nate, tale cekin sem našel na cesti. Morda je vaš?"

Oče vzame gumb in se nasmehne: "Si že priden, Lukec! To sicer ni cekin, ampak čisto navaden vojaški gumb je. Lepo pa je, da si pošten. Nato je oče segel v žep in podaril Lukcu resnični svetli kovanec.

E. Gangl

POT DO KRUHA

Kmetič je seme vsejal,
Bogec je sonce poslal,
dežek in vetrček vmes,
blagoslov svoj iz nebes.

Prišel ženjičic je trop.
žele so, vezale snop.
Kmalu je cepec zapel,
mlinar nam žito semlel.

Mati je spekla nam kruh,
kruh pri nas nikdar ni suh.
Prosimo vsak dan Boga,
da bi ne zmanjkalo ga.

L. Č.

KMETIJSTVO

"Brez dela - ni jela", tako pravi naš slovenski pregovor.

Najlepše je kmetiško delo, dasi je naporno. Kmet obdeluje zemljo in nam pripravlja živež. Kmetiški stan je torej za vse ljudi najbolj potreben stan. Podlaga je vsem drugim stanovom. Napačno pa je po drugi strani spet mišljenje, da bi bili drugi stanovi nepotrebni.

Kmet ne gleda veliko na uro. Ko naznanjajo petelini dan, je že na nogah. Ves dan, od ranega jutra do pozne noči, dela. Na polju orje ali vlačí ali seje ali spravlja

pridelke; na travniku kosi ali suši ali naklada seno ali otavo; v vinogradu koplje, reže in veže; v gozdu pa spravlja nastilj ali pripravlja drva.

Pri delu mu lije pot s čela. Komaj da si privošči toliko počitka, da zaužije skromno južino. Vseeno pa je vesel in dobre volje. Ker dela skoro neprestano samo v božji naravi, kjer uživa čist zrak, je zdra in močan.

Kmet se trudi ves teden, Gospodove dni pa počiva.

KMETIŠKI DOM

Kmet je kralj. Če ima dober in čeden dom, če ima primerno zemljo, da jemlje iz nje življenje in davek, če nima dolgov, pač pa polne hleve, in če ima še kopice zdravih in pokornih otrok, je kmet kralj, neodvisen od vsega sveta.

Tak kralj in gospodar je bil Presečnikov Boštjan na Jelovem brdu. Njegova hiša je stala prav na koncu vasi. Zidana je bila in imela tako imenovano "gorenjo hišo", okrog katere je tekel lesen hodnik. Okna so tičala v okvirih zelenih, kamenitih stebričev, a z železom so bila težko zapažena. Nad okni je kraljeval sv. Florijan ter s svoje golide zabranjeval požare. -

Tik hleva na dvorišču je ležal vek kup gnoja. a vzlic temu sta se povsod kazala snaga in red. Na steni je viselo raznovrstno orodje, da je bilo takoj pri roki. Tnalo je bilo pometeno in glavna pot proti hiši je bila še celo s peskom posuta. Tik vhoda pri veži je tekla voda iz vodovoda.

Pri tej hiši si se takoj čutil domačega. Vse se je strinjalo in ujemalo.

Dr. Ivan Tavčar

NEZGODE IN NESREČE

I. P o d v o z o m

Otroci so šli iz šole domov. Došel jih je prazen voz. Nekaj dečkov se je začelo takoj obešati nanj, dasi so v šoli nešteto krat slišali, kako je to nevarno. Džalinarjevemu Tončku je izpodletelo in je prišel pod kolo, ki mu je strlo nogo. Revež je več tednov v bolnici premišljeval znani slovenski pregovor. Kako se že glasi?

II. P r i k o p a n j u

Dečki so se kopali v Dravi. Tisti, ki so znali dobro plavati, so šli v tolmun, ki ga je napravila voda ob škarpi; drugi pa so ostali v plitvi vodi.

Zaplotnikov Tine je bil hudomušnež. Zahotelo se mu je, da bi nekoliko postrašil katerega neplava. Zato je zvabil cestarjevega Mirka v bližino tolmuna. Tu ga je potegnil za roko in s seboj v globočino. Mirko je zakričal na vso moč. V smrtnem strahu se je z obema rokama oklenil Tineta, ki se je zaman trudil, da bi se ga orpstil. Tako sta bila oba kaj kmalu pod vodo. Srčnim dečkom se je komaj posrečilo, da so ju za lase izvlekli iz vode. Oba, Tine in Mirko, sta se bila dobro napila, zlasti pa Tine. Ko si je malo opomogel, je pripovedoval, kaka groza ga je obhajala, ko se je oklenjen potapljaj. Rekel je, da ne bo storil nikoli več take neumne šale.

III. N a p a š i

Dečki so pasli živino. V jarku ob pašniku so našli neko čudno, debelemu jagcu podobno stvar. Radovedni so bili, kaj je v njej. Peter je začel takoj vrtati po njej z nožem, da bi jo odprl. Ni pa še dolgo vrtal, ko je strahovito počilo. Dečkom se je zdelo, da se je odprla zemlja. Ko so se zavedli, so bili vsi krvavi. Petru je odtrgalo tri prste. Morali so ga prepeljati v bolnico. Druga dva sta bila ranjena po obrazu. Lahko pa bi se jim pripetila še vse hujša nesreča.

ROKODELECI

Poleg kmetijstva je tudi rokodelstvo neogibno potrebno ljudem. Imamo vsakovrstne rokodelce.

Mlinarji, peki in mesarji skrbijo za živila. Tkalci, krojači, usnjarji, čevljarji in klobučarji nas oskrbujejo z obleko, obutvijo in pokrivali. Zidarji, tesarji, mizarji, ključavničarji, krovci, kleparji, steklarji in slikarji nam pripravljajo udobne domove. Lončarji izdelujejo posodo, kovači orodje, nožarji nože in škarje. Urarji izdelujejo in popravljajo ure.

Pregovor pravi, da vsako rokodelstvo pošteno redi človeka in mu pomaga do blagostanja, samo da ga dobro ume in pridno opravlja.

Vsak rokodellec je vreden ne le plačila, temveč tudi vse časti. Pameten človek ne zaničuje nobenega rokodelca, pa se ga tudi ne sramuje.

ZVONIKARJEVA

Ko dan se zaznava,
danica priplava,
se sliši zvonjenje
čez hribe, čez plan.
Zvonovi zvonite,
na delo budite,
ker naše življenje
le kratek je dan!
Kdor hoče živeti
in srečo imeti,
naj dela veselo
pa moli naj vmes!
Zvonovi zvonite,
k molitvi vabite,
ker prazno je delo
brez sreče z nebes!

Če delavec se upeha,
trpljenje mu neha,
ga delopust vabi,
večer ga hladi.
Zvonovi zvonite,
nedeljo znanite,
Gospod ne pozabi,
plačilo deli!
Oh, naglo nas mine
ves trud, bolečine,
utrujen, glej leže
na pare trpin.
Zvonovi zvonite,
domov ga spremite,
saj z dela in s teže
Adamov gre sini!

Blaž Potočnik

CVETICE NA OKNIH

Kako krasno je okno še tako preproste hiše, ako se smehlja z njega pisano cvetje popotniku v pozdrav! Kako dobro pa de očem to zelenje in cvetje šele pozimi, ko je krog in krog vse golo in belo.

Lepa je torej navada Slovencev, da radi goje po svojih domovih cvetice. Ker jih imajo v posebnih lončenih posodah, jih imenujejo lončnice.

Najnavadnejše naše lončnice so pelargonija, fuksija, vodenka, petonija, begonija in druge.

Toda lončnice so nežni otroci. Ako hočemo, da uspevajo, jih moramo skrbno gojiti. Treba jih je zalivati, jih s paličicami podpirati, jim večkrat zrahljati prst, včasih jo celo premeniti, jih varovati mraza in jim skrbeti za svetlobo.

LETNI ČASI

LEVIN CASE

POMLAD

Prikukal iz zemlje je zvonček zaspan,
osončil si belo je lice
pa lahno pozvanja in kliče na dan
iz zemlje vse nežne sestrice.

Trobentica zlata je trudna še vsa
in rada bi malo zaspala,
a sonček porednež miru ji ne da:
"Zaspanka, ne boš li že vstala?"

Vijolica v grmu se sladko smehlja:
"Oh, vigred je prišla v deželo!"
Ma rjetica ljubka se z žarki igra,
metuljčku se klanja veselo.

Vse ptičice drobne veselo žgole,
prepevajo pesemce glasne.
Človeku se radosti širi srce
v objemu pomladi prekrasne.

Pozdravljena, lepa kraljica pomlad,
iz srca pozdravljena bodi!
Kako neizmerno te vsak ima rad,
nikar več od tod nam ne hodi!

Anica Černejeva

SVATBA

Mesec maj je praznoval svatbo. Nevesta je bila
jablana; sliva in hruška pa družici.

Oj, kako krasno so bile ovenčane nevesta in družici! Od vrha pa do konca vej so bile odete s cvetjem. V rožnatih skledicah so dehtele slaščice, pripravljene za svate, ki so prišli v trumah. To so bile čebelice, ki so srkale iz cvetnih čaš med in pobirale rumeni prašek. Prav kakor svatje so čebelice veselo plesale in rajale okrog svatovske mize. Niti godcev niso pogrešale. Ščinkavec, lišček, penica in pogorelček so jim godli in žgoleli fiddlefidfid, fiddlefidfid.

Prišla pa sta dva razbojnika: veter in ploha. Najprej je zapihal veter, nato se je ulila ploha. Godci so utihnili. Svate so zbežali domov. Hudobni veter je neusmiljeno tresel nevesto in družici. Potrgal jim je cvetne vence in jih zmetel po travi. Bilo je konec svatbe. Nevesta in družici so slekli svatovsko obleko in se odele z navadnim zelenim plaščkom.

Eliza Kukovčeva

SETEV

Vsa zelena je ledina
in zeleno vse je polje!
Kmet na njivi že od zore
orje, seje zlate volje.

Na poljane na planine
pomlad rož je natrosila
in drevesca je v ponosne
čujne šopke spremenila.

Pomlad sveta, sij v srce mi!
Vanje sejem zrna zlata -
naj skale, se oplode mi,
bodi žetev mi bogata!

Cvetko Golar

KUKAVICA

Angel je priletel k pticam in jim je rekel: "Ti
orel boš stanoval v skalovju visokih gora, a ti mali palček
v nizkem grmovju. Njiva naj bođe bivališče škrjančku, člove-
ška hiša lastovici, a voda racam in gosem.

Vsem je bilo prav, kakor je angel rekel, samo kuka-
vica je ugovarjala. Gora ji je bila previsoka, grm prenizek,
voda prevlačna, a pod strehami, jo trdila, piše veter. Tedaj
se je razjezil angel nebeški in rekel: "Pojdi in poišči si
sama svoj dom!"

Zato se potika kukavica še dandanes po svetu. Vsa-
ko noč spi na drugem drevesu. Jajčeca znese zdaj v to zdaj
v drugo tuje gnezdo. Svoje dece ne pozna in vsaka kukavička
kliče druge ptice za ateja in mamó.

POLŽEK

Hiško brez oken,
štiri rožičke
položek tovari
čez dolo, čez gričke.

Vrana je trkala:
"Polžek, odpri!"
Pokaži rožičke,
pokaži oči!"

Prišla je vrana:
"Polžek, krai, krai!"
Polžek šel v hiško:
"Ni me doma."

Polžek na tihem
v hiški čopi,
skriva rožičke,
se vrani smeja.

France Bevk

ZAKAJ ŠMARNICA TAKO LEPO DIŠI

Ko je ljubi Bog ustvaril cvetice, so se vse zelo veselile. Radovedno so se ogledovale. Vsaki je bil odkazan prostor, kje bo prebivala.

Šmarnici je bilo ukazano, da pojde v gozd. Šmarnica pa se je branila in milo jokala. Tožila je: "Jaz, revica, naj stanujem v gozdu med drevesi, med samimi velikani! Tam me ne bo nihče opazil.

Njena žalost je genila Stvarnika. Jokajočo svetko je vzel v roko in dihnil vanjo. Takrat je dobila šmarnica krasni vonj, ki jo še danes odlikuje.

Eliza Kukovčeva

POLETNI VEČER

Sonce je zašlo. Večernje nebo se žari v živi rdečici. Vročina ponašava, lahna sapica pihlja po dolini. Na nebesnem svodu se prižiga zvezdica za zvezdico. Kakor drobne zvezdice letajo okrog svetle kresnice. V vaški mladiki se začenja oglašati žabji zbor. Po zraku že frfotajo netopirji in love nočne žuželke.

V hiši pa so zbrani okoli velike mize poljski delavci. Po večerji opravijo večerno molitev in nato ležejo spat. Preden bo sonce znova vzšlo, bodo že zopet na delu.

ZAKAJ ČEBELE PIKAJO

Ko je Bog ustvaril čebele, niso imele žela. Pa so se pritožile pri Stvarniku: "Gospod, skraj vsaki živali si dal kako orožje, le na nas si pozabil. Vsak nas lahko napade in nam odnese med, ki smo ga nabrale v potu obraza."

Bog jih je vprašal: "Kakšno orožje bi rade?"

Odgovorile so: "Daj nam strupeno bodalce, ki bo prizadevalo hude bolečine."

Gospod jih je uslišal. "Imejte, kar ste si želele. Ker ste pa tako maščevalne, bo vsaka po piku takoj umrla."

Od tedaj pikajo čebele tako, da se jih vsakdo boji, a vsak pik morajo plačati s svojim življenjem.

L. Černej

UGANKE

Preko loke, preko hriba
se jeklena pase riba.

Čeprav ni živ,
mori in podira-
vsak ve, da je kriv,
a nihče ga ne zapira.

Povezan mož - krepak junak
razvezan mož - slabič za nič

Oton Župančič

ŽELJE BELOKRANSKEGA DEČKA

Da bi groše
tri samo imel,
pa z očetom
na semenj bi šel.

Tam si kupil
bi kriljak-zajčjak
in krog njega
lep spremenjast trak.

In za trakom
pavovo pero
s sto očesci
kakor luč svetlo.

Kupil bi si
pas rdeč, širok,
dve zaponi,
en predal globok.

Vanj si pipec
oster spravil bi,-
to doma se
z njim postavil bi!

Kupil bi si
orglice lepe,
glasne, zvočne,
s piski v dve vrste.

Ko se vrnil
bi v domačo vas,
sredi nje bi
zaigral na glas:

"Glejte, kaj sem
kupil si stvari,
in vse skupaj
le za groše tri!"

Oton Župančič

Oton ŽUPANČIČ je bil rojen 1878 na Vinici v
Beli Krajini. Sedaj živi v Ljubljani.

Župančič je poleg Prešerna največji slovenski
pesnik; uživa svetovni sloves.

Posebno lepa je Župančičeva mladinska pesem,
zbrana zlasti v dveh knjižicah: *C i c i b a n i n š e k a j*
i n S t o u g a n k .

Župančičeve mladinske pesmi so preproste,
nagajive, hkrati pa globoke.

Njegov jezik je poln prelepih podob in ukrasov.

ŽANJICE

Dozorela je pšenica,
trudno kima klas težak.
Urno sukaj srp, ženjica,
snope povezuaj, možak!

Prepelica, petpedika,
vabi družbico mlado.
Dalj in dalj se z njo umika,
kam se slednjič skrila bo?

Poludne je zazvonilo,
zdaj sklenimo vsi roke!
Dekla nese nam kosilo,
použijmo ga sede!

Potlej Njega zahvalimo,
ki je tak dobrotnik nam,
za poletje nam in zimo
z vrhom polni žitni hram.

Josip Stritar

STRUPENE JAGODE

Janezek je našel v gozdu grmič z lepimi
črnimi jagodami. Mislil je, da so češnje. Utrgal je jagodo
in jo pozobal. Ker se mu je zdela sladka in dobra, jih je
pozobal še več. Pa že je čutil, da mu ni dobro. V glavi se
mu je zavrtelo, pred očmi mu je nekako zatemnelo, bil je
ves omamljen.

To namreč niso bile češnje, ampak strupene
jagode. Iztežka je prilezel domov. Doma je povedal odkrito-
srčno, kje je bil in kaj je storil. Urno so mu dali toliko
mlačnega mleka in sirotke piti, da je hudo bljuval; glavo
pa so mu umivali z mrlo vodo. Komaj je ušel smrti; le poča-
si je ozdravel.

Anton Martin Slomšek

JESEN

Jesen je tu. Po vrtu v travi
podlesek cvete nevesel,
na jug zleteli so žerjavi,
hladan je čas se nam začel.

Po njivah se živina pase,
več žitne bilke ni nikjer;
plevel zdaj po strnišču rase,
pastirčki kurijo zvečer.

Slovo že lastovke so vzele,
v grmovju črni kos molči;
sinice so prišle vesele
od mrzle severne strani.

Jesen rumena, dobra žena!
Otroci se je vesele:
rdeča, bela in rumena
na drevju jabolka zore.

Josip Stritar

TRGATEV

Že čriček prepeva,
ne more več spat,
v trgatev veleva,
spet pojdemo brat.

Narodna

Jesensko sonce objema z dobrodejnimi žarki vinske gorice. Po vinogradih je vse živo. Žene in otroci trgajo zrelo grozdje in ga mečejo v lepo umite keble. Seveda izgine marsikatera sladka in najlepša jagoda skozi usta, zlasti otrokom. Kdo bi jim to zameril! Saj je danes trgatev, ki so jo tako željno pričakovali!

Polne keble izpraznjujejo trgači v brente, ki jih nosijo moški v stiskalnico. Vsak brentač ima v roki količek, ki zarezuje vanj z nožem zareze, da ve, koliko brent je zanesel. Veselo ukajo po vinogradu, vmes pa streljajo s samokresi, da odmeva od hriba do hriba in da sladkosnedne ptice prestrašene prhutajo iz vinograda v vinograd.

Stiskalnica poka,
da grozdje se joka
in sladke solzice
curljajo v kači.

Mati je spekla kostanj. Ej, pečeni kostanj in sladki mošt! To vam je življenje! Pa bel kruh mora biti za trgatev in v boljših časih tudi svinjska pečenka.

Kdor še ni bil pri Slovencih v trgatvi, ne ume vinogradnikovega veselja.

L. Černej

NA POLJANE SNEŽEC PADA

Na gorice in poljane
snežec naletava
in v svetlobi Markobeli
se blešči narava.

Na gorice in poljane
zima je dospela:
majka zima - stara žena -
žalostna in vela.

Le razsajaj, zima starka,
čez ledene trate!
V naših mladih srčecih
ni prostora zate.

Davorinov

POZIMI

Ka mor se obrne človek po deželi, povsod vse tiho in mirno. Nebo meži mrklo dan na dan, megla se vlačí od jutra do večera, noč se že sti ka z dnevom in nekega jutra - kako se čudno blešči! Vse svetlo in belo: sneg! Že ga je na debelo, pa le še siplje. Kako izlahka prši navzdol! Zdaj drobna sipa, tisto babje pšeno, zdaj koscema, kakor bi se trgali berači. Te bele muhe, vsaka mična in lična vrtavka na šest voglov, kako živahno nore po mrzlem zraku in kako plešejo! Ali to ni nikakšna šala! Kaj bo, kaj bo?

Berači prihajajo od vseh strani v vas: črne kave in vrane, lačne in sitne, rjavi kraljiček, ki prinaša prvi sneg z gora, rumeni strnad in ščinkavec pa zaščica in siničica. Ves stradajoči ptičji zarod, ki nam je ostal še zvest, išče in iztika po vseh kotih, da bi si za silo utešil lačni želodeček. Le prehitro ga zaleze črna noč.

Snežena dobrava pa dremlje in sanja, trudna zemlja počiva po težkem delu. Tisoče in tisoče rastlinic je vzredila in vzgojila - sedaj je zanjo čas oddiha in pokoja.

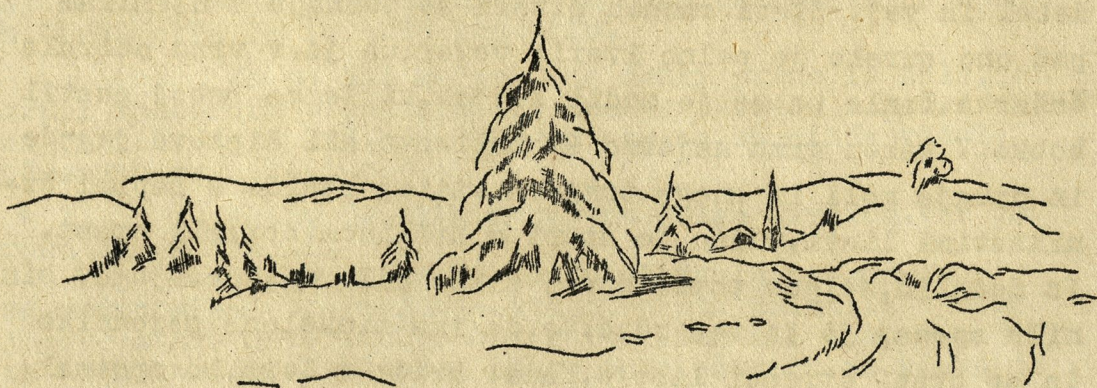
Kakor vsak čas je tudi pozimi človek siromak, najbolj vreden pomilovanja. V nizkih, lesenih kočah kakor v velikih mestnih hišah za širokimi vrati je mnogo sob, po katerih izprehaja mraz borne družine, ki nimajo česa vreči v peč, da bi grela stahico, ki nimajo ničesar za želoдец, da bi dajal telesu gorkote.

A zima ima tudi veselejše slike. Glej tamle - gani! Kako tihoma teče ta vprega po mehki, beli preprogi! Še stopinja se ne čuje konju, pač pa bingljajo in žvenkljajo zvonci in kraguljci po cestah. Ali tam gori, okoli strehe - ledena sveča pri sveči! Kako ti svetli ocurki zalo zobčajo vsako ostrešje!

In tam za vogalom na klanecu gruča veselih otrok, ki se sankajo z radostnim krikom in vikom! Malo v stran pa kopica paglavcev, ki bojujejo ljut boj s sneženimi kepami ali pa vale po strmini valiže navzdol, da delajo spodaj iz njih močice.

Pač res: tudi zima ima svoje lepote in svoje veselje!

Po Josipu Ogrincu

ZIMSKA PESEEM

Mrzli vetri so priveli,
snežec so privedli beli.
Snežec pada,
pa ne vŕada -
je mehak!

Snežec pada, vedno pada,
beli že se gozd, livada,
log in njiva. -
Vse pokriva
svetli tlak!

Hajd s sanmi po strmem bregu,
hajd navzdol po belem snegu!
kar po vrsti
v družbi čvrsti -
to je vlak!

Hajd s sanmi po strmem bregu,
hajd navzdol po belem snegu!
Skoči s tira,
ne umira
še junak!

Ko smo doli, pa spet gori
gremo s težkimi tovari;
gori, doli
stokrat vsak!

Dr. Franc Zbašnik

ZIMA V GOZDU

Lepo je v sončni zimi v gozdu. Povešene veje visokih hoj so polne snega, ki se včasih s te ali one veje strese, da se zapraši in zaškri. Po tleh je sneg pomrznil, da drži človeka, in ves je prepežen z modrikastimi sencami debel in vej. Sledi raznih živali se poznajo v njem. Tam pod ono smreko je polno ivéri; veverica je v vrhu obirala češarke. Tamle pa se je mudil zajček, ki je za seboj pustil bobke. V kakem grmu najdemo še kalinove ali šipkove jagode in drugje moli iz snega trnjeva vitica robide z lepimi črnkastimi listi. Čuden je stari, z bršlinom obrasli hrast. Iz debelih, zeleno povitih vej strče gole vejice. Njegov sin niže spodaj je že ves rdeč. Ve, da ima zimzelene sorodnike in se brani otresti listje. Kadar pride v leta, bo spoznal,

da vse nič ne pomaga, in tedaj se bo golil jeseni kakor njegov oče.

Spustimo se v senčno globel. Breza je vsa v ivju in njene drobne vejice so kakor iz sladkorja. V jarki žubori potok. Globoko se je pogreznil v sneg, a njegova čista, zelenkasta voda je tudi sredi zimske otrplosti ostala živa. Le vejice in šibe nad njo so polne srebrnega ledu in ledenih svečic. Zdaj se je nekaj prečudno pisanega zaiskrilo, šinilo v vodo in malo višje gori spet iz nje! Vodomec je bil, ki je to zimo ostal pri nas, se zaletel v vodo, stekel pod njo malo proti toku, da je ujel ribico ali črva, ter zletel spet iz nje.

Jarek preide v ravinico, kjer se potok razširi. Kraj gozda stoji nekaj hojic v debelih sneženih plaščih. Kakor da so prišle iz gozda, pa se zdaj ne upajo naprej, sen nam zde. In v ravninici pokriva pod staro vrbo v senci brega pol potoka ledena skorja, ki je polna prelepega belega cvetja. Srež cvete, kjer so pomladi cvele kalužnice.

Po kolovozu pod bregom pridemo iz gozdne doline na cesto in zaslišimo zvončkljanje. Ozremo se. Sani z iskri mi konji zbeže mimo nas. Hitreje stopimo, zakaj sonce bo kmalu zašlo in potem bo hitro noč. In res, preden pridemo domov, je že noč. Iz ravnine se je vzdignila megla, okrog nas je vse motno belo, na nebu migljajo drobne zvezde in mraz nam reže ušesa. -

To je zimski sprehod,

Janez Rožencvet

DRSNICA

Kolikokrat je opozarjal gospod učitelj otroke, naj se ne drsajo po cestah, ker so drsnice nevarnice ljudem in živalim! Pa je le malo pomagalo.

Ko so šli nekega dne dečki pozno iz šole, je zavpil Podgornikov Lokze, ki je znal v razredu najmanj pokoren biti: "Veste kaj, pod klancem nas ne bo nihče videl! Podrsajmo se nekoliko!"

Kmalu je bila narejena dolga drsnica. Vse do mraka so se drsali.

Drugo jutro je zbudilo Lojzeta iz spanja nenavadno glasno govorjenje. Dva moža sta prinesla v sobo njegovo staro mater. Na potu k svitanicam ali zornicam je padla na drsnici pod klancem in se tako udarila na glavo, da je omedlela.

Ko je Lojze to slišal, se je hudo prestrašil, saj je vedel, da je on tisti, ki je zakrivil to nesrečo. Mnogo je pretrpel, dokler ne ozdravela stara mati. Zdelo se mu je, da kljuje roparska ptica po njegovem srcu.

Od tistega časa je bil ubogljivejši.

ŽITNO POLJE POZIMI

Žitno polje je postelj, kjer počiva pozimi sladko in v lepi slogi tisoč in tisoč nežnih detet. Bleščeče belo je odeta ta postelj kakor z najlepšim gosjim puhom.

Skrbna mati narava je pokrila nežne žitne rastlinice, da jim ne more prehudi mraz do živega. V varnem zavetju snivajo pod snežno odejo in sanjajo o aleluji, o Veliki noči, ko vstanejo in oblečejo praznično spomladansko oblačilo. Prijeten jim je ta sen, zato se v spanju udobno natezajo. Marsikatera pomoli zeleni listič skozi odejo. Brž se okoristijo lačni ptički in zajčki, ki popasejo lističe. No, bilju to nič ne škodi, a ptički mu spomladi obero zato nadležni mrčes.

Eliza Kukovčeva.

ZAJEC POZIMI

O joj, oj joj, kaj bo, kaj bo?
V debelem snegu gozd in loka!
Sneg dol zapal je in goro
in mraz je, mraz, da kamen poka.

Pa nič zelenega nikjer.
Kar raste, beli sneg pokriva.
Oh! zajec je uboga zver,
največ bridkosti on uživa.

Polh, na primer, je brez skrbi,
smuk v duplo, ko začuti zimo,
se zviže v klobčič pa zaspi
in spi-mi mraz in glad trpimo.

Potem pa ta nesrečni lov,
ko je v trepetu vsa dobrava!
Ta pok-pok-pok, ta hov-hov-hov
nam strah, človeku je zabava.

Na zajca reveža preži,
kar leta, lazi in kar teka.
Živali vsake se boji,
najbolj pa strah človeka.

O kdaj, o kdaj nam vendar spet
pomladi pride čas zelene,
da nam raztali sneg in led
in zimo zoprnó odžene!

Josip Stritar

PRIRODA

LJUBEZEN DO ZEMLJE

Vg gozdu kraj potoka
je prostorčak zame,
tu si šopek vežem
praprot in ciklame.

Tu sanjaje poslušam
listnih vej šumenje.
Angelcev nebeških
to je govorjenje!

Angelci nebeški -
kaj pa govorijo?
Zemljico prekrasno
ljubiti učijo!

Vida Jerajeva

VODA

Razen zraka, svetlobe in toplote nam je voda neogibno potrebna. Brez vode bi ne mogla živeti nobena žival, rasti bi ne mogla nobena rastlina. Zato je je ustavril ljubi Bog veliko množino. V potokih in rekah se pretaka v neizmerno morje. Kot sopara se dviga v zrak, kot rosa in kot dež krepí rastline in napaja zopet vrelce.

Voda je najboljša in najbolj zdrava pijača. Voda goni mline in žage in nosi velike ladje.

V vodi si kuhamo jedila; z njo si umivamo telo, anažimo posodo in peremo perilo.

Voda je imenitno zdravilo in poceni.

SONCE NAS GREJE

Poleti nas greje sonce. To vemo vsi. A kdo bi mislil, da nas greje isto sonce tudi, pozimi, ko pokriva sneg hrib in dol, iz ljube peči, v kateri papola ogenj.

"Kako to?" porečeš mladi radovednež. "Saj razgréa peč premog in drva!" Seveda. Toda pomisli! Rastline rastejo le poleti, ko je dovolj toplo. Brez sonca bi ne bilo drevja in torej ne drv. Lahko torej rečemo, da prihaja ^{sončna} toplota iz gore-
čih drv.

"Kaj pa premog?"

Ali še nisi slišal, kako je nastal premog? Tam, kjer ga zdaj kopljejo, so bili nekdanj veliki gozdovi. Z emlja jih je podsula in les se je počasi izpremenil v premog. Na lesenem premogu se lahko še razločno vidi, da je nastal iz lesa. Pri črnem premogu se to ne razločuje več. Nastal pa je ravno tako kakor leseni, samo da je mnogo starejši in boljši. Lahko rečemo, da je v premogu shranjena sončna toplota silno dolge dobe let.

ŽELEZO

Železo nas spremlja od zibelki do groba, saj se celo v naši krvi pretakajo majhne množine železa.

Iz železa delajo jeklo. Iz jekla je sekira, ki je podrla drevo za našo zibelko, in jeklena žaga, ki ga je razrezala v deske. Z jeklenim orodjem je napravil mizar našo prvo posteljico. Z jekleno šivanko nam je mamica sešila prvo obklekico.

Vsi rokodelci rabijo bolj ali manj železno orodje.

Iz jekla je drobno perm, s katerim pišemo, pa tudi ostri vojaški meč, ki nas brani sovražnikov.

Z železnim plugom reže kmet zemljo; jekleni srpi žanjejo zrelo pšenico. Z jeklenim nožem nam reže mamica kruh.

Po železju potujemo iz kraja v kraj.

In ko končamo svoje življenje, izkoplje železna lopata zadnji domek za naše telo; železno kladivo pa zabije žebelj v našo poslednjo posteljo.

L. Černež

Sol je rudnina. Ponekod jo dobimo v zemlji v velikih množinah; dobimo jo pa tudi v nekaterih studencih in v morski vodi. Morske vode ne moremo piti, ker je preslana. Zgodilo se je že, da so ljudje sredi morja umrli od žeje.

Iz zemlje kopljejo sol rudarji, podobno kakor premog. Včasih je takšna sol lepa, čista in prosojna, navadno pa je pomešana s prstjo, kamenjem in z različnimi rudninami. Zato je takšna sol tudi različne barve: rdeče, rumene, zelene. Preden tako sol rabimo, jo moramo očistiti. Sol, katero kopljejo iz zemlje, imenujejo mo kameno sol.

Studenci, v katerih je sol, dajo čisto studenšno sol.

Morsko sol dobivamo iz morske vode. Kraj morja izkopljejo plitve jame, v katere napeljejo mornico. Ko pod vročimi žarki izhlapi voda, ostane na dnu jame sol.

Morska sol je najmanj čista, a najbolj ostra.

Sol pospešuje prebavo. Ljudje, ki so uživali dalj časa neslane jedi, so obboleli. Tudi živali ljubijo sol.

Osoljeno meso se dolgo ohrani.

PETROLEJ

Petrolej je temnorjava, gosta tekočina, neprijetnega vonja. Nanj naletimo pogosto v bližini takih krajev, kjer je mnogo solne rude. Ponekod pa vre iz zemlje v močnih curkih. Navadno pa izkopljejo v takih krajih globoke, vodnjakom podobne jame, iz katerih črpajo potem petrolej. Na ta način pridobljeni petrolej pa še ni za rabo, ker se silno rad vname in ker ne gori dovolj svetlo. Tak petrolej je treba najprej s posebnimi pripravami očistiti raznih primesi.

Ako petroleju prilijemo vode, se ne pomeša z njo, marveč splava na vrh, ker je lažji od vode. Zato ne smemo petroleja nikoli gasiti z vodo; petrolej gasimo s peskom ali s pepelom.

Petrolej rabimo v veliki meri za svečavo. Ravnati pa moramo z njim zelo previdno. V svetilko ne smemo pihati. Zelo je nevarno tudi, če goreči svetilki prilivamo petrolej. Koliko kuharic⁸⁹ je že tudi ponesrečilo zaradi tega, ker so vlivale na drva petrolej, da bi se rajši vnela!

ZRAK

Ni večjega vsiljivca kakor je zrak. Kjer koli je najmanjša praznina, je že zrak v njej. Zrak je vseposvoda okrog zemlje. Dobiš ga v pokritih loncih in v zaprtih omarah. Med zloženim perilom počiva, v žitnicah se dotika vsakega zrnca. Celo v vodi je.

In vendar ga ne vidimo, ker je prozoren in brezbarven. Ako pa gledamo v jasno nebo, se nam zdi višnjevo.

Zrak čutimo, če mahamo z rokami; posebno ga pa čutimo ob hudem vetru. Takrat se zrak hitro premika in udarja ob nas s tako silo, kakor bi nas hotel prevrniti.

Ptice plovejo po zraku kakor čoln po vodi. Rabno tako tudi letala.

Brez zraka bi ne bilo na svetu življenja. Ne človek ne žival, pa tudi nobena rastlina bi ne mogli biti brez zraka.

Če zabranimo zraku dohod do ognja, ta ugasne. V slabem zraku začne luč pojemati. Kjer ne more goreti luč, tudi človek ne more živeti. Ako hočemo biti zdravi, moramo živeti v čistem zraku. Stanovanje moramo vedno zračiti.

HLAPENJE

Kjer koli se dotikata zrak in voda, se izpreminja voda v hlape, ki so nevidni. Lahko rečemo, da zrak pije vodo.

To se godi vedno, tudi pozimi. Vemo pa iz izkušnje, da se mla-ke na cesti poleti hitreje posuše, prav tako perilo, zlasti ako je veter. Topli zrak je namreč bolj žejen kakor mrzli in pije hitreje. Veter pa pospešuje hlapenje, ker odnaša z vodo nasičen zrak in prinaša novi, žejni zrak.

Perica obeša perilo in kmet razstilja in obrača travo, da pride kar največ zraka do nje in se hitreje suši. Zdaj tudi razumemo, zakaj voda v široki posodi prej izhlapi kakor v ozki. Gospodinja, ki bi rada, da bi se umita tla hitro posušila, odpre duri in okna, da odnese prepih z vodnimi hlapi nasičeni zrak.

Posebno naglo izhlapeva voda pri vrenju. Vedno je je manj v loncu. Kuharice praviijo, da se je voda povrela, mi pa vemo, da se je izpremenila v paro. Para pa ni nič drugega kakor vodeni hlapi, ki nastajajo pri vrenju.

V naravi torej voda izhlapeva, pri kuhanju pa se izparja.

UGANKE

Mladinka-planinka,
ženka-dolinka,
starka-primorka.

Biserne brez kril čebele
snoči s tiha priletele,
noč na travi prenočile,
davi v soncu se poskrile.

Šaroperci,
vodonosci,
nebomerci,
zemljerosci

Oton Župančič

SONCE IN VETER

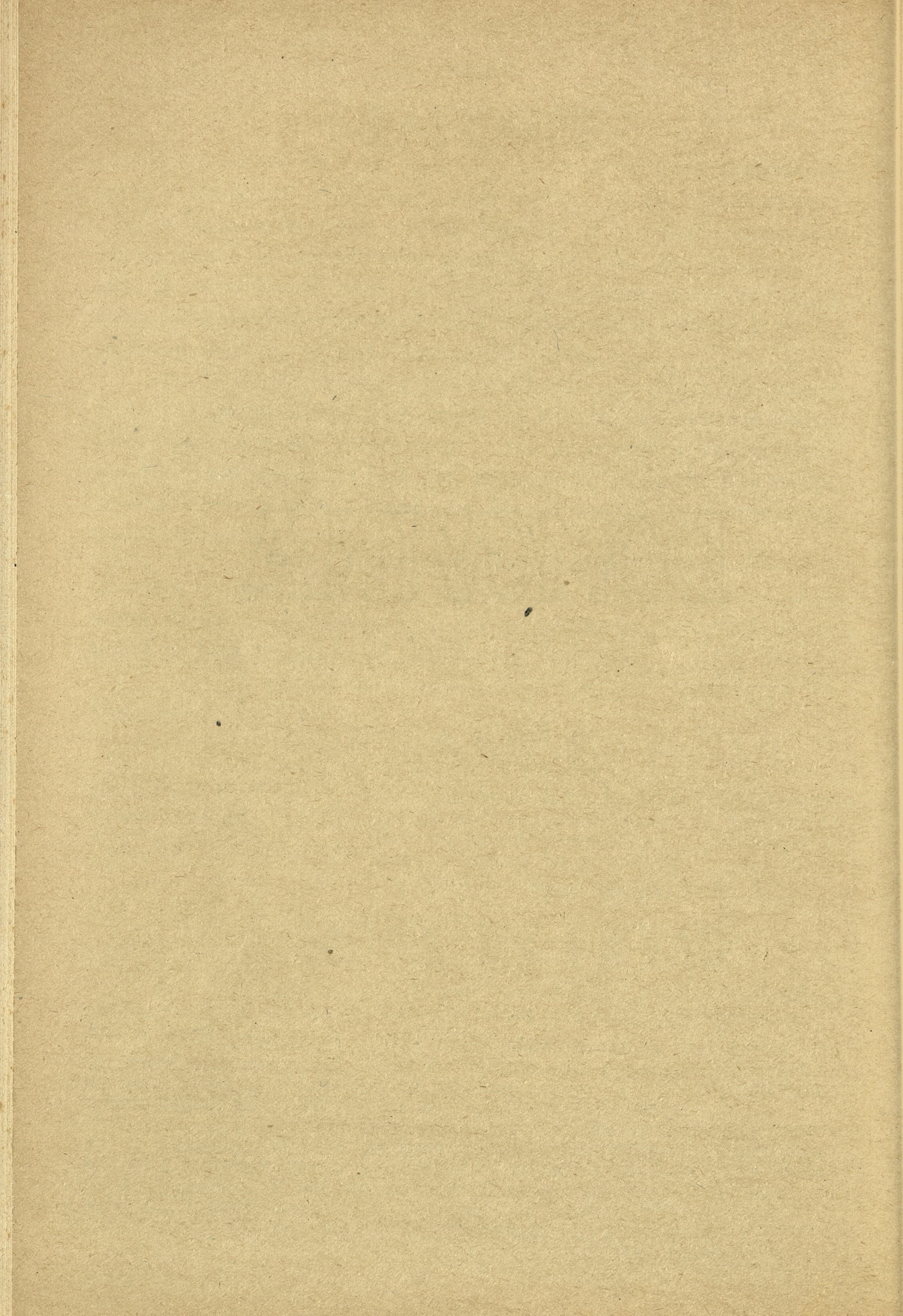
Sonce in veter sta se izkušala, kateri bo močnejši. Dogovorila sta se, naj zmaga ta, ki prisili popotnika, da sleče plašč. Veter je začel hudo pihati. Zdolec in krivec sta se stepla in napravila dež in točo, da bi popotnika prisilila, da bi slekel plašč. Popotnik je ves moker od mraza trepetal, trdno držal za plašč in se še bolj zavijal vanj.

Veter je potihnil. Vreme se je zvedrilo in sonce se je pokazalo. Sijalo je prav prijazno in upiralo žarke popotniku v hrbet. Toplota je rasla, sapa pa je postajala bolj in bolj gorka. Plašč mu je postal pregorek. Vrgel ga je z rame in razgrnil po tleh ter legel v senco počivat.

Tedaj je veter pripoznal, da je premagan.

Anton Janežič

DOMOVINA

SLOVENSKA BESEDA

Klo je, ki v meni kot ptička
čudežna ves dan poseda,
zvonko mi vriska in poje?—
Naša slovenska beseda.

Stopi na morsko obalo,
kadar valovi bučijo,
in jim ukaži, naj pesem
svojo na dnu potopijo!

Lepa je, ubrana, nesmrtna
kakor spev vetra v vrhovih,
kot žuborenje studenčka
v tihih, samotnih gozdovih.

Stopi na goro, ukaži
soncu, naj neha sijati,
materi svoji poreci:
"Nehaj ljubiti me, mati!"

Morje bo dalje bučalo,
mati vsa tiha in blede
te bo ljubila do konca —
večna je naša beseda.

Mirko Kunčič

ILIRI IN RIMLJANI NA NAŠIH TLEH

Prvi prebivalci v naših krajih so bili Iliri.

Ilire so premagali Rimljani in tudi za njimi zasedli naše pokrajine. Naše dežele so razdelili na tri province: Norik je obsegal Koroško in severni del Kranjske; Panonija pa Posavje in severovzhod ob Muri in Dravi; Venecija je obsegala ozemlje zahodno od Julijskih Alp in notranjski Kras.

V deželo, ki so jo zasedli, so Rimljani najprej poslali vojaške posadke. Te so ustanovile vojaška taborišča. Kmalu so se okoli teh taborišč naselili obrtniki, trgovci, rokodelci, ki so si v bližini zidali hiše. Nastala so mesta. Najbolj znana rimska mesta v naših krajih so bila Emona-Ljubljana, Celeia-Celje, Poetovium-Ptuj, Nauportus-Vrhnika, Longaticum-Logatec, Aquileia-Oglej, Virunum-severno od Celovca pri Gospej sveti, Teurnia-severozapadno od Špitala na Dravi, kjer je danes vasica St. Peter im Holz, Aguntum-vzhodno od Lienza itd.

Za premikanje vojaštva iz kraja v kraj so zidali Rimljani trdne ceste. Veliko teh cest se je še do današnjih dni ohranilo, tako cesta iz Aquileje v Emono, Celejo in dalje na sever odnosno cesta iz Aquileje v Norik v Virunum, Aguntum in čez Alpe proti severu.

Rimljani so bili pogani. Najvišji bog je bil Jupiter.

O RODNI DOM

O rodni dom, o hiše očetove streha ti!
Siromaku si grad in popotniku v dalji uteha ti:
golob izpod tujega neba trepeče nazaj,
hrepenenje mu je pokazalo i pot i kraj;
kaj lastavka v južnem poletju strpeti ne more?
Na gnezdo spomin jo nese čez morje, čez gore...
Oton Župančič

NASELITEV

Oblaki prahu so se dvigali nad njimi, orožje se je svetlikalo v soncu. Zmagovalno vriskaje in pevaje so se zapodili Slovenci po emonskem polju; spredaj nepregledne vrste konjenikov, urejenih po stotnijah kakor bizantinske legije, z bleščečo opremo, podobno bizantinski - saj so se Slovenci naučili bojevanja v neprestanih bojih z Bizantinci. Zadaaj pa so se valile trume pešcev, oboroženih s sulicami in ščiti, z loki in pračami.

Med konjenico in pešci so se, z vrvmi povezano med seboj, opotekali ubogi ujetniki, krščeniki, ki so jih bili Slovenci naložili v nitkah okrog poetovija in Celeje.

Za krdeli pa so se podile bogate črede goveje živine, ovac in drugih domačih živali in škripale visoko naložene telege. Pastirji, žene, otroci, starčki so spremljali peš in na vozovih ta del slovenske vojske; zaključil jo je še močan pehotni oddelek, da zavaruje vojski hrbet.

Na čelu mogočne slovenske vojske je jahal vojvoda, ob njegovi strani pa zbor starešin. Za starešinami so jahali trije vojvodovi sinovi: dvajsetletni Valuk, za leto dni mlajši Stojmir in štirinajstletni Velan.

"Prednja straža je naznanila očetu, da je vsa dolina prazna", se je oglasil najmlajši.

"Danes ne bo boja", je namrščil obrvi Valuk, močan mladeč, širokih pleč, zagorelega obraza, pšenično belih las in modrih oči - kakor vsi vojvodovi sinovi in večina Slovencev.

"Meni je prav," je pristavil Stojmir, "želim si že miru in stalnega bivališča."

"Da seješ drobna zrnca in reliš debele kravice", je posmehljivo zbadal starejši brat.

"Lepa je ta dolina. Morda se tu naselimo," je obrnil pogovor miroljubni Velan, da bi potlačil grozeči prepir med starejšima bratoma.

Zdajci se je spredaj zapliskal vojvodov mogočni meč visoko nad glavami starešin. Vojska se je ustavila.

"Razhod!" so zatrobili trobentači.

Vojska se je razgrnila po emonskem polju.

Iz bližnjih gozdov so privlekli les, zakurili ognje in postavili šotore. Krščeniki so prinašali polna vedra vode iz reke, klali živino in jo pekli in kuhali pri ognjih.

Vojniki so polegali okrog ognjev, pili vino, ki so ga naplenili okrog Poetovie, se veselili počitka in ugibali, kaj bo sklenil starešinski posvet. Pogledi vseh so se zopet in zopet obračali na ono stran, kamor so odjahali starešine z vojvodom, namreč na hribec, ki je stal, s trdnjavskimi razvalinami pokrit, okraj reke nad Emono. Vojvoda se je hotel razgledati po dolini, kajti zdela se mu je primerna za naselitev.

"Do Langobardov ne more biti več daleč," je dejal, stoječ sredi velmož na razpadlem zidovju vrh hriba in ogledujoč prostrani svet pod seboj.

"Dogovorili smo se z njimi, da se pomaknemo do njih," je opomnil župan Ratimir, velik hrust in strasten bojevnik z velikimi brazgotinami na obrazu.

"Prav, Ratimir, pojdi ti s svojo župo dalje proti morju, dokler ne trčiš ob Langobarde. Pa vzemi še nekaj žup s seboj. Tu itak za vse ni dovolj sveta, čeprav je dolina velika; glejte, proti južni strani je močvirje. Nekaj žup naj se naseli tu! Gozdove posekajo pa bodo imeli dovolj polja. Druge župe pa vzamem s seboj in prodremo po dolini ob oni mrzli reki, ki jo krščeniki imenujejo, Savo'. Tam onkraj snežnikov je gotovo še mnogo lepega sveta. Srce mi pravi, da nam bo zemlja tod okrog domovina na vekov veke."

"Modro govoriš, vojvoda," se je oglasil Ratimir, "a zakaj bi se ne vrnili nekoč v staro domovino onstran Karpatov?"

Vojvoda je zmajal z glavo.

"Medtem ko smo mi zasedli zemljo na desnem bregu Donave, so se med Donavo in Tiso naselili Obri. Brez velikih izgub bi se ne pretolkli skozi njihovo ozemlje."

"In naša rodna zemlja bo ječala za svojimi sinovi in tujci bodo gospodarili na njej," je mrko pristavil Ratimir.

Vojvoda je dvignil glavo in jeklenosive oči so se mu zablistale:

"Nikdar! Zemljo so že zasedle naše bratske župe. Pozabil si, brat starešina, da je naš rod največji, najsilnejši izmed vseh človeških rodov. Če se dvignemo mi, če se dvignemo vsi Slovenci - zrušimo vso Evropo v prah in pepel."

"Če se dvignemo vsi Slovenci..." je tiho ponovil sivolasi starešina Braslav in trpko pomislil na bratske spore, ki so bili krivi, da veliki rod Slovenov ni vzemal prvega mesta med narodi sveta.

Se enkrat so se starešine ozrli po lepi dolini, po razvalinah velikega mesta, po bogatih gozdovih, po zasneženih planinah v ozadju in zadovoljni so se vrnili v dolino.

Ilka Vaštetova
/Odlomek iz zgodovin. povesti
"Zaklad v Emoni"/

NAPREJ

Naprej, zastava slave,
na boj, junaška kri!
Za blagor očetnjave
naj puška govori!

Z or ožjem in desnico
nesimo vragu grom,
zapisat v kri pravico,
ki terja jo naš dom.

Draga mati je prosila,
roke okrog vrata vila,
plakala je moja mila:
"Tu ostani, ljubi moj!"

Zbogom, mati, ljuba, zdrava!
Mati mi je očetnjava,
ljuba moja - čast in slava,
hajdmo, hajdmo zanje v boj!

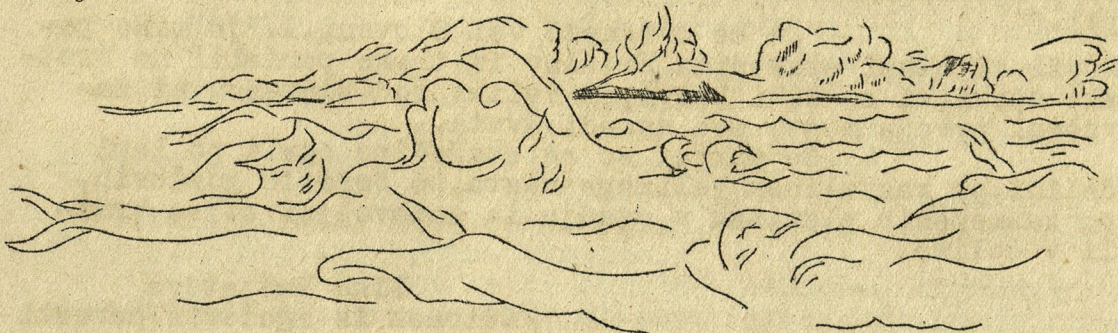
Simon Jenko

DRAVA, SAVA, SOČA

Drava, Sava in Soča so sestre. Nekdaj so se menile, katera bo prihodnji dan pritekla prva v morje. Zvečer Sava in Soča zaspita, Drava pa se le potuhne in kmalu začne tiho teči naprej. Ko se Sava zjutraj prebudi, opazi, da se Drava že vali proti morju. Zato se tudi sama jezno spusti v uren tek. Nazadnje se predrami Soča; ko vidi, da sta jo obe sestri ukanili, predre na nasprotni strani s silovito močjo gorske stene, se srdito zažene skozi skalnate soteske in dospje prva v morje.

Ta pripovedka nam dobro opisuje značaj treh poglavitnih slovenskih rek. Drava se vali tiho in potuhnjeno, bistra Sava dere; obedve napajata Črno morje. Soča pa urno bobni skozi ozke skalnate struge goriških gora v Jadransko morje.

Narodna

SLOVENSKO DEKLE

Venček na glavi se
bliska ti iz kitice
rožic zelenih,
slovensko dekle!

Svetla ko svit neba
plamena utrinjata
v tvojih očeh se -
slovensko dekle!

Lilija, vrtnica,
mila ti šma rnica
ličece krasi -
slovensko dekle!

Dokler človeški rod
biva, po zemlji hod',
bode slovelo
slovensko dekle!

Jože Virk

VRBKO JEZERO

Fred davnim časom še ni bilo pri Celovcu jezera. Kjer je zdaj voda, se je razprostiralo najrodovitnejše polje. V lepih vaseh so stanovali bogati ljudje. Bogastvo in sreča pa lahko človeka popačita, da pozabi na Boga.

Tudi prebivalci tega kraja so se prevzeli. Niso se menili za cerkev in božje praznike, ampak so se posmehovali božjim rečem. Na velike sobote večer so se zbrali v vaški gostilnici. Tamkaj so jedli in pili, imeli godce, plesali in vriskali, da se je razlegalo daleč naokrog. Niso se spomnili prihodnjega jutra, Odrešenikovega vstajenja.

Kar se odpro vrata in prikaže se star in suh možiček sivih las. Jezen se ozira po plesalcih in jih opominja, naj nehajo razsajati. Razbrzdanci se mu zasmejejo; starček pa odide žalosten.

Čas hiti; bliže in bliže prihaja polnočna ura. Vrata se zopet odpro, starček stopi s sodcem pod pazduho v izbo, povzdigne glas in reče: "Še enkrat vas opominjam! Nehajte, preden vam ura odbije! Spokorite se! Glejte ta sodec! Gorje vam, če me prisilite, da odprem pipo!"

Vsi zaženo smeh in grohot, rekoč: "Le izderi pipo, da vidimo, kaj bo! Za pokoro je nocoj še prezgodaj, bomo že opravili brez tebe."

Starček odgovori: "Svaril sem vas, a nečete me slušati, zato ste izgubljeni!" Nato naglo odide.

Ura odbije polnoči. Ob zadnjem udarcu prihrušči strašen vihar. Luči ugasnejo. Črna noč ovije plesalce. Blisk šviga, grom bobni, kakor bi se podiral svet. Huda ploha se vlije. Studenci in potoki se razlijejo. Voda raste ter vre skozi vrata in okna v hiše. Nesrečni veseljaki zbeže vsi prestrašeni na strehe in višine - pa zaman. Valovi jih dohite. Vsi žalostno utonejo.

Drugo jutro se je plegla nevihta, pa voda je še vedno dotekala in zakrila celo visoki zvonik. Voda pa ni več odtekla, marveč je ostala do današnjega dne. To je Vrbsko jezero.

Narodna

LIPA

Lipa zelenela je
tam v dišečem gaju,
s cvetjem me posipala,
djal sem, da sem v raj.

Ptičica je miljena
v senčico vabila,
kadar ležal sem pod njo,
me je ohladila.

Veje raztezavala
k nebu je visoko,
meni pa je do srca
segala globoko.

Bratje naši se hlade
radi v tvoji senci,
prsi, čela in glave
opletajo z venci.

Miroslav Vilhar

GORENJSKO JUTRO

Nad Triglavom je vijoličast somrak, nad vodami meglà.

Jutro se šele prebuja; petelinovo petje ga je zbudilo. Vzhod se svetli. Vijoličaste sence polze z višin, se ustavljajo v grapah in previsnih stenah.

Na višinah so prvi žarki. Tipljejo kot zlati prsti, ki se stezajo naprej čez nebo. Kopasti Stol, nazobčana Zelenica in grebenasta Begunjščica dihajo z roso.

Ruševce na Begunjščici kliče družico.

Zdaj se je vliil zlati plaz prek rušja in borovcev, prek hoj in bukev, drsi v dolino po meliščih, čez čeri in čez pašnike.

Na cestah v dolini je sonce.

Na rosni travi so srebrne kaplje, pajčevina v glogovem grmu se iskri kot zlate niti.

Na sredi njive, čaka drevo. Črtalo se sveti. Ročice so mokre od rose.

Čez ozare gre kmet s konjem. Po iskreči se rosi gresta, počasi in svečano kakor v cerkev.

Dobro jutro!

Bog, daj srečo!

Pozdravljeno jutro domačih tal! Pozdravljene gore, pozdravljeno polje!

K. Mavser

OTON ŽUPANČIČ + KRALJ MATJAŽ

Sredi noči, opolnoči
iz sanj se kralj Matjaž zbudi.

Zbudi Alenka kraljica se,
kot zarja blešči je ji lica se.

In dvigne se glav bradatih sto;
molče vprašujejo: "Kaj je to?"

Pred kraljem pa mlad junak stoji,
kakor hrast stoji, stoji, govori:

"Hej, kralj zaspanec, pokaži svoj meč!
Prišel sem ga iz nožnic vleč."

"Na steno poglej!" - In vzame ga,
z levico krepko objame ga.

Z desnico ga prime za ročaj:
že sinil je, glej, ostrine sijaj.

Čuj prhanje konj, čuj orožja žvenket:
med trumami gro pridušen šepet.

Glej ostrine pol! - Kak narašča hrup!
Matjažu v očeh vzplamteva up.

Že šum je in hrum med trumami vstal -
kdo videl vihar je že z gorskih skal?

Vse v stremenih stoji, vse v sedlu sedi -
a junak se prestraši in zbeži.

Mrmraje razjahajo čete vse,
spet padejo v sen, zaklete vse.

Matjaž ob mizo udari srdit:
"Čemu si prišel me še ti budit?"

Alenčica vzdihne in skloni glavó
in spet je pod Krimom ko prej mrtvó.

Besede. P r i d u š è n : pritajen, zamolkel, polglasen;
s t r è m è n : železen, na vsako plat sedla ob jermenu stre-
menjaku viseč locen, v katerem drži jezdec stopalo; K r i m :
gora južno od Ljubljane. So še druge gore, v katerih spi,
kakor pripovedujejo, kralj Matjaž z vojsko, n.pr. Péca na
Koroškem, Boč pri Poljčánah na Štajerskem, Čaven na Goriškem.

OTON ŽUPANČIČ + UGANKA

Pod goró
kralj z vojsko,
prišel je čas,
misli na nas!

NARODNA PRIPOVEDKA O KRALJU MATJAŽU

Bil je kralj Matjaž dober kralj. Dal je same zlate kovati. DrugEGA denarja niso poznali. Zato so bili takrat v rosnici zlati časi. Pod košatimi lipami so se naši očaki vsak dan veselili in v svetle kozarce natakali rujno vince. Bil je kralj Matjaž slovenski kralj, naše gore list. Izbralo si ga je ljudstvo na celovškem polju in v starem Krnu je imel svoj prestol. Noč in dan so bila odprta grajska vrata, vsak siromak si je lahko izprosil milosti in pravice. Ker pa je bil kralj Matjaž jako imovit, so mu bili drugi kralji zavidni. In sovražnik, številen kakor gosenice na repišču, je prišel nekoč iz čnega kraja, kjer zahaja sonce, nad Matjaža in pokončal je v krvavem boju njegovo vojsko do sto zvestih junakov. Vendar kralj ni bil ubit, ker je bil pravičen. Ko ga je na begu sovražnik že mislil ujeti, se je odprla skala v Pečicah, do katerih je pobegnil, in ga je skrila pred bridkim mečem sovražnikovih. Ondi počiva zdaj s svojimi junaki in, kadar mu brada zraste devetkrat okoli mize, ga bo dala gora nazaj, da bo srečno vladal rod slovenski.

Izvoljenim se večkrat posreči, da pridejo do njega. Bil je pri Pečicah kovač. Ko je nekoč iskal po gôri glogovega ročnika za kládivo, je našel duplo, skozi katero je prišel v trenutku v prečuden svet. Videl je kralja Matjaža pri okrogli kamnitni mizi sedeti in dremati, a njegovi junaki so ležali podolgoma po tleh. Na mizi je bila debela mošnje samih zlatov. Kovač jo je vzel in je bil odslej bogat mož.

Davorin Trstenjak

* * *

Čakate na kralja Matjaža?

Spi in brada mu raste okrog mize. Spi vojska, helebarde in sulice slone na stenah, meči so trdnó v nočnicah.

Ni še čas, ni še jutro.

Mimo svetlih dvoran, mimo stebrišč bobne podzemne vode, globoko teko in šume pesmi iz davnih časov.

Spi Matjaž in spi vojska.

Ko bo čas, bo zazvenelo orožje okamenelih vojščakov. Tedaj bo udarila voda iz kraških in notranjskih požiralnikov, tedaj se bodo zapenile vode za savskimi, soškimi, dravskimi in Murinimi jezovi, tedaj bodo narasli hudourniki z vseh gora, tedaj bo zacvelo trnje po dolenjskih, belokrajinskih in prekmur-skih lazih, zapeli klopotci štajerskih gor, tedaj bo pesem, slovenski dan in noč bo polna vriskov, ukanja in kresov.

Čakate na kralja Matjaža?

Se spi, ker ni priša ura. Zapisana je in določena in nihče je ne premakne.

Ko bo udaril meč kralja Matjaša po marmorni mizi, tedaj bodo zdrknile uteži na kolesju stoletij in ure bodo bile za novo življenje.

K. Mavser

SIMON GREGORČIČ + SOČI

Krasna si, bištra hči planin,
brdka v prirodni si lepoti,
ko ti prozornih globočin
nevihte temne srd ne moti,
krasna si, hči planin!

Tvoj tek je živ in je legak,
ko hod deklet s planine;
in jasna si ko gorski zrak
in glasna si kot spev krepak
planiške je mladine.

Krasna si, hči planin!

SV. CIRIL IN METOD

Ko je moravskim Slovanom vladal knez Rastislav, je bil Slovencem med Ptujem in Blatenskim jezerom knez Kocelj. Oba kneza sta že sprejela krščansko vero in oba sta se trudila, da bi se pokristjanili njuni poganški podložniki. Vendar sta takrat mogla dobiti duhovne samo od Nemcev. Tem ni bila toliko pri srcu pravovernost Slovanov, pač pa so gledali, kako bi jih Nemcem spravili pod oblast.

To je prvi opazil knez Rastislav. Zato je sklenil, iskati za Slovane učiteljev drugod, to pa takih, ki bi znali jezik njegovega ljudstva. Stopil je v zvezo s Kocljem in ko je videl, da ga bo ta podpiral, je poslal v Carigrad po slovanske učitelje in oznanjevalce Kristusove vere.

Rastislavovi poslanci so prišli v Carigrad k cesarju Mihaelu in mu govorili: „Kakor je božja milost, zdravi smo. Prišli so k nam mnogi krščanski učitelji od Lahov in Nemcev, da bi nas učili razločevati hudo in dobro. Mi smo pa Slovani, preprost narod. Nikogar nimamo, da bi nas učil resnice in da bi nam razkladal sveto pismo. Zato, dobri vladar, pošlji nam mož, ki nas bodo učili vsake pravice.“

Carigrajski cesar je dal takoj poklicati učenega modrijana Konstantina, ki se je pozneje imenoval Ciril. Rekel mu je: „Modrijan, ali slišiš te besede? Brez tebe se to ne da opraviti. Na mnogo darov! Vzemi svojega brata Metoda in pojdi! Vidva sta iz Soluna, Solunjani pa govore čisto slovansko.“ Konstantin in Metod nista odrekla. Šla sta med Slovane oznanjat blagovest Kristusove vere.

Cesar Mihael ni mogel izbrati boljših mož, nego sta bila brata Konstantin in Metod.

Prvi je bil učen, skromen in ponižen, drugi pa poln odločnosti in trdne volje. Prišedši l. 863. iz Soluna med Slovane, sta oskrbela najprej slovanske knjige. Konstantin je napravil nove črke in določil jeziku pravila. Precej sta uvedla v cerkev slovanski jezik in v njem služila službo božjo. Ker so prejšnji nemški duhovniki rabili v cerkvi le latinski jezik, sta se sv. brata takoj prikupila ljudstvu in krščanstvo se je hitro širilo po vsej deželi.

Josip Jurčič

SIMON GREGORČIČ + NAŠA ZVEZDA

Zvezda mila je migljala
in naš rod vodila je;
lepše nam ta zvezda zala
nego vse svetila je.

Toda, oh, za goro utone
skrije se za temni gaj;
vprašam svetle milijone:
vrne li se še kedaj?

A molče zvezdice jasne,
odgovora ne vedó,
dol z nebá višave krasne
nemo na vprašalca zró.

Pridi, zvezda naša, pridi,
jasne v nas upri oči,
naj moj dom te zopet vidi,
zlata zvezda srečnih dni!

TONI HVALA + IZ BENEČIJE

Benečani nosijo na Tolminsko kostanj prodajat
ali pa ga zamenjujejo za koruzo, krompir in zeljnate glave.

Vanc je bil pod Slemenom doma. Pa mu pravi žena:
„Nesi, Vanc, v Uče kostanj in zamenjaj ga za zelje!”

Vanc uboga, gre preko Slemen v Uče, zamenja ko-
stanj in se vesel vrača s polnim košem zelja domov. Ko pride na
vrh hriba, se spotakne in vse zeljnate glave se zakotale po str-
mini.

Vanc gleda žalosten za glavami, ki so prehitevale
druga drugo, in si misli: „Vsaka glava svojo pamet.” Malo ga je pa
le skrbelo, kaj bo rekla žena, ko pride brez zelja domov. Sede pod
grm, premišlja in zaspi. Ko se zbudi, zasliši šum, ki je prihajal
iz koša. Pogleda: v košu sedi zajec in brezskrbno gloda ostanke
zelja. Vanc popade dolgoušca, ga stlači v koš in pokrije z jo-
pičem. Vesel odkoraka proti domu.

„Ljuba žena, povej, ali si že videla kosmato zelje?”

Žena pa huda: „Vanc, ne norčuj se, povej, kje imaš
zelje?”

Vanc odloži koš in pokaže ženi zajca. Zdaj je
bila tudi ona zadovoljna s kosmatim zeljem.

LJUBLJANA

Če prideš v Ljubljano s postaje Rakovnik in zaviješ po Dolenjski cesti nekoliko nazaj, zagledaš salezijansko cerkev Marije Pomočnice na Rakovniku. Tu je bil že od nekdaj gra-dič; vidimo ga tudi že v Valvazorju. Na podobi nam Valvazor kaže pred gradom lep vrt in na dvorišču kočijo, v katero je vpreženo šest konj. Tako so se včasih vozili knezi. In res je bil tedaj lastnik tega gradu neki knez.

Če gremo po Dolenjski cesti proti mestu, vidimo na desni Suhi bajer, vojaško strelišče, kjer so med prvo svetovno vojno ustrelili 22 "izdajalcev", ki so v tej grozni vojni izgovorili kako nepremišljeno.

Čez Gruberjev prekop pridemo na Karlovško cesto. Ta prekop je začel kopati jezuit o. Gabrijel Gruber, zato se imenuje po njem. Voda prihaja v ta prekop iz Ljubljjanice in se pri Štepanji vasi zopet izliva v Ljubljjanico. Tako se odvaja mnogo vode in povodnji na Ljubljanskem barju so postale redkejše, pa tudi ljubljanska megla ni več tako gosta, kot je bila v prejšnjih časih.

Od Karlovške ceste na levo je zdaj cel oddelek mesta. Še pred štiridesetimi leti pa je bil tu velik travnik Prule.

Pri Sv. Florijanu se odcepi pot na Grad. Grič se dviga 70 m nad Ljubljjanico. Vrh griča venča mogočno grajsko poslopje. Grad stoji tu gotovo že nad tisoč let. Sevoda so poslopje večkrat prezidali. Z grajskega stolpa je najlepši razgled po ljubljanski okolici, zlasti na Kamniške planine, na Barje in Krim. Tudi grajska kapelica je že zelo stara. Posvečena je sv. Juriju, patronu mesta Ljubljane. Na Gradu je stanoval v začetku oskrbnik, grajski načelnik, grajski grof, pozneje deželni glavar. Tu so zapirali pozneje vojne ujetnike in uporabljali poslopje za vojaštvo. Nekaj časa je bila na gradu tudi kaznilnica. Po prvi svetovni vojni so se prostori uporabljali za stanovanja. Zdaj je grad mestna posost. V zadnjih letih so prostor okrog gradu prav lepo preuredili po načrtih domačega umetnika in speljali lepa pota na Grad in okrog starinskih utrd.

Prej je imel grad dva vodnjaka. Óni zunaj poslopja je menda 65 m globok. Na drugem koncu griča so stare utrdbе, "šance" imenovane.

Ljubljana ima veliko šol in cerkva. Najlepša je stolna cerkev, ki je posvečena sv. Nikolaju. Od šol pa je najimenitnejše vseučilišče.

Lepi so nekateri izmed spomenikov, ki jih je v Ljubljani veliko. Čez Ljubljjanico vodi šest mostov. Največji je frančiškanski most, ki je trodelen.

Najvišja stavba v Ljubljani pa je nebotičnik.

Posebno lepo sprehajališče je park Tivoli, ki se razprostira pod Šišenskim hribom. Od tod pelje pot na Rožnik, kamor radi zahajajo ljubljjančani ob nedeljskih popoldnevih.

V. Steska

K A Z A L O

JENKO Simon:	MATI	1
MEŠKO Ksaver:	MAMICA	1
Po "Angelšku":	Četova češnja	2
STRITAR Josip:	PRVA LAŽ	2
+++:	DVA VESTA ZA TO	3
PRAPROTNIK Fran:	PREVZETNI HLAPEC	3
Po KETTE-ju Dragotinu:	MRAVLJI	3
GANGL E.:	ANDREJČEK	4
MEDVED Anton:	SRCE-OLTAR	4
Iz "Vrtea":	OPRAVLJIVA JERICA	5
ŽUPANČIČ OTON:	ZVONČVI	5
+++:	NA NJIVICI BCŽJI	6
+++:	VERNJI DUS DAN	6
RIBIČIČ Josip:	RAZGOVOR	7
GOMILŠEK JAKOB:	SLOVENEČ SEM	8
LOČNIŠKAR Franc:	NEKJE LEŽI ZEMLJA	8
VODNIK Valentin:	Dramilo /z življenjepisom/	9
HAFNER K.:	PRI JASLICAH	10
DETELA dr. Fran:	DAN RASTE	11
+++:	NA SVEČNICO	12
+++:	PTIČJI LOV	12
ČERNEJ L.:	IVANČEK IN BOJANČEK	13
+++:	SOUČENKA	14
JALEN Janez:	MANICA IN ČEBELICA	14
Po ERJAVCU Franu:	GOVEDO	15
STRITAR Josip:	KRAVICA PRODANA	16
+++:	NE MUČI ŽIVALI	17
STRITAR Josip:	SIROVEŽ	17
+++:	OVCA	18
SLOMŠEK Anton Martin:	JEŽ IN LISICA	18
+++:	LAŠTOVICA	19
GREGORČIČ Simon:	LASTOVKAM	20
BREZOVNIK Anton:	LASTOVICA IN ZVELIČAR	21
KOSI "Zabavna knjižnica":	ŽIVALICE NAŠE UČITELJICE	21
+++:	VRT	23
+++:	KRT	23
ŽUPANČIČ Oton:	UGANKE	24
+++:	MODRI SVETI	25
MEDVED Anton:	Mladini	26
+++:	TRMOGLAVEC	26
+++:	NAŠA ČUTILA	27
+++:	VEST	28
GANGL E.:	POŠTENOST	29
L.Č.:	POT DO KRUHA	29
+++:	KMETIJSIVO	29
TAVČAR dr. Ivan:	KMETIŠKI DOM	30
+++:	NEZGODE IN NESREČE	31
+++:	ROKODELCI	32
POTOČNIK Blaž:	ZVONIKARJEVA	32
+++:	CVETICE NA OKNIH	32
L E T N I Č A S I		33
ČERNEJEVA Anica:	POMLAD	35
KUKOVČEVA Eliza:	SVATBA	35
GOLAR Cvetko:	SETEV	36
+++:	KUKAVICA	36

BEVK France:POLŽEK	36
KUKOVČEVA Eliza:ZAKAJ ŠMARNICA TAKO LEPO DIŠI	37
+++POLETNI VEČER	37
ČERNEL L.:ZAKAJ ČEBELE PIKAJO	37
ŽUPANČIČ Oton:UGANKE	38
ŽUPANČIČ Oton:BELJE BELOKRANJSKEGA DEČKA	38
STRITAR Josip:NAJVICE	39
SLOMŠEK Anton Martin:STRUPENE JAGODE	39
STRITAR Josip:JESEN	39
ČERNEJ L.:TRGATEV	40
DAVORINOV:NA POLJANE SNEŽEC PADA	40
OGRINEC Josip:POZIMI	41
ZBAŠNIK dr.Franc:ZIMSKA PASEM	42
ROŠENOVET Janez:ZIMA V GOZDU	42
+++LEŠNICA	43
KUKOVČEVA Eliza:ŽITNO POLJE POZIMI	44
STRITAR Josip:ZAJEC POZIMI	44
P R I R O D A	45
JERAJČVA Vida:LJUBEZEN DO ZEMLJE	47
+++VODA	47
+++SONCE NAS GREJE	47
ČERNEJ L.:ŽEBRZO	48
+++SOL	48
+++PETROLEJ	49
+++ZRAK	49
+++HLAPENJE	50
ŽUPANČIČ Oton:UGANKE	50
JANEŽIČ Anton:SONCE IN VETER	50
D O M O V I N A	51
KUNČIČ Mirko:SLOVENSKA BESEDA	53
+++ILIRI IN RIMLJANI NA NAŠIH TLEH	53
ŽUPANČIČ Oton:O RODNI DOM	54
VASTE Ilka:NASELITEV	54
JENKO Simon:NAPREJ	56
NARODNA:DRAVA,SAVA,SOČA	56
VIRK Jože:SLOVENSKO DEKLE	57
Narodna pripovedka:VRBSKO JEZERO	57
VILMAR Miroslav:LIPA	58
MAVSER K.:GORENJSKO JEZERO	58
ŽUPANČIČ Oton:KRALJ MATJAŽ	59
Narodna pripovedka:O KRALJU MATJAŽU /D.Trstenjak/	60
MAVSER K.:ČAKATE KRALJA MATJAŽA	60
GREGOČIČ Simon:Soči/Odlomek/	62
JURČIČ Josip:Sv.ČIRIL IN METOD	62
GREGORČIČ Simon:NAŠA ZVEZDA	63
HVALJA Toni:IZ BENEČIJE	63
STESKA V.:LJUBLJANA/Daneš/	64

